

ສຶກຂາບທີ່ໃນພະປາກົມໂກຂໍ ເກີດຂຶ້ນເມື່ອໄດ

ພຣະມທາສມ່າຍ ຈານວຸຖຸໂຄ

ບທຄັດຍ່ອ

ນໍກວິຊາກາຮສມ້າຍໄໝ່ທັງທາງຕະວັນຕັກແລະຕະວັນອອກຈຳນວນໄໝ່ມ່ນ້ອຍ ມີຄວາມ
ເຫັນວ່າເນື້ອຫາໃນພຣະວິນຍີປົກສ່ວນໄໝ່ເປົ້ອຍ ທາ ຖຍອຍເກີດຂຶ້ນຫລັງພຸທທະກາລ ໂດຍ
ອ້າງເຫດຜລແລະຫລັກຈູານລຳຄັ້ງຄືວິ່າ ພຣະວິນຍີປົກຂອງນິກາຍຕ່າງ ທີ່ສືບທອດມາຄື່ງ
ປັຈຸບັນທັ້ງ 6 ນິກາຍ ມີຈຳນວນສຶກຂາບທຂອງພຣະວິກິກຊູໃນພະປາກົມໂກຂໍໄໝ່ເທົກກຳ
ຄ້າພຣະພຸທທະເຈ້າທຽງເປັນຜູ້ບໍ່ຢູ່ຕີລືສຶກຂາບທທັ້ງໜົດ ສຶກຂາບທຂອງທຸກນິກາຍກົດຄວມ
ຈຳນວນເທົກກຳ

แต่จากการคึกคักของผู้วิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติสิกขบที่ในพระปัจฉิมภิกขุที่จำนวนสิกขบทองนิกายต่าง ๆ มีไม่เท่ากัน มาจากสิกขบที่มหอดเลชิยวัตร เนื่องจากเป็นสิกขบทเล็กน้อย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สังฆแก่ใจได้ ทำให้สิกขบทมหาดنهื่องนิกายต่าง ๆ แม้จะมีหัวข้อของมหาดอยู่คล้ายกัน แต่มีจำนวนสิกขบท่างกันมาก ทว่าเว้นจากสิกขบทมหาดเลชิยวัตรและมหาดป้าจิตติ์ จำนวน 2 สิกขบทแล้ว สิกขบทที่เหลือของทุกนิกายตรงกันหมด

ปัจฉิมภิกขุต่างจากพระสูตร เพราะเมื่อบัญญัติขึ้นจะส่งผลต่อวิถีการดำเนินตนในสมณเพศของพระภิกษุทุกรูป ภิกษุรูปใดทำผิดก็จะถูกปรับอาบัติ ดังนั้น เว้นจากพระพุทธเจ้าแล้วจึงเป็นเรื่องยากที่ใครจะไปบัญญัติสิกขบที่ขึ้นมาแล้วให้คณะสังฆทั้งแผ่นดินยอมรับถือปฏิบัติตาม นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงบัญญัติให้สังฆต้องประชุมกันในอุโบสถท่องทบทวนปัจฉิมภิกขุกิ่งเดือน ทำให้เนื้อหาหลักของปัจฉิมภิกขุในปัจฉิมภิกขุได้รับการรักษามาอย่างดี จึงทำให้เนื้อหาหลักของปัจฉิมภิกขุในพระวินัยปีกของทุกนิกายตรงกัน

นักวิชาการที่อ้างจำนวนสิกขบที่ต่างกันของพระปัจฉิมภิกขุของนิกายต่างๆ มาเป็นเหตุผลว่า สิกขบทค่อย ฯ ทวยอยเกิดขึ้นหลังพุทธกาล เป็นพระไม่ได้แยกแยะจำนวนหัวข้อสิกขบทองมหาดเลชิยวัตรออกจากมหาดอื่น ๆ และมองข้ามความสัมพันธ์ระหว่างเลชิยวัตรกับสิกขบทเล็กน้อย

คำสำคัญ: ปัจฉิมภิกขุ, สิกขบทเล็กน้อย, พระวินัยปีก

Abstract:

When Were the Rules in the Pātimokkha Established?

by THANAVUDDHO BHIKKHU

Many modern scholars in both the East and West share the view that most of the content in the *Vinayatipitaka*, the book of monastic discipline, was gradually established and developed after the time of the Lord Buddha. This claim is based on a comparative study of the different *Vinayatipitaka* belonging to six Buddhist sects, and which have been handed down until today: it is pointed out that, if the Buddha was the one who established all monastic rules (*sikkhapada*), those rules of all Buddhist sects should have been consistent, whereas a number of those rules for monks in the main part, the so called *Pātimokkha*, are different.

However, according to my close study, I found that the Lord Buddha was the one who established the monastic rules in the *Pātimokkha* (which is divided into eight groups according to the seriousness of the offence). Furthermore, he also gave permission to the *saṅgha*, the Buddhist order, to amend those rules in the seventh group, the so called *Sekhiya*, as they are considered to be minor with the lightest offences. As a result, a number of the rules in this group have become considerably different among Buddhist sects, despite the similar sub-categorization of this group. All rules among Buddhist sects would become consistent, if only the rules in the *Sekhiya* group and another two rules in the *Pācittiya* group were excluded.

Unlike the *Sutta*, once any rule of the *Pātimokkha* has been set down, it will affect the daily life of all monks. If any monk breaks it, he must admit for his offence. Therefore, it is hard to image that there would be anyone, except the Lord Buddha, capable of establishing a new rule and then all monks in the whole *saṅgha* would accept it. On top of that, the Lord Buddha also set particular rules for the *saṅgha* to hold a fortnight assembly to orally repeat and review the *Pātimokkha*, which meant the content of the *Pātimokkha* was well preserved and handed down properly. This is the reason for the agreement of the main content of the *Pātimokkha* in the *Vinayatipiṭaka* of all sects.

Focusing on the inconsistency of a number of rules of the *Pātimokkha* among different sects, scholars form the view that the monastic rules had gradually come into existence after the time of the Lord Buddha. But this view arises by not excluding the rules of the *Sekhiya* group from the other groups, and then not realizing the relationship between the *Sekhiya* group and the issue of minor rules (mentioned in the record of the first Buddhist council).

1. บทนำ

ในช่วงพระชาแรก ฯ ภายหลังการตรัสธารม พระลัมมาสัมพุธเจ้าทรงเปลี่ยนสถานที่จำพรรษาในแต่ละปี ทว่าตั้งแต่พระชาที่ 20 ถึงพระชาที่ 44 รวม 25 พระชา พระพุทธองค์ทรงจำพรรษาอยู่ ณ กรุงสาวัตถีเพียงเมืองเดียว โดยประทับที่เชตวันมหาวิหาร 19 พระชา และบุพพารามอีก 6 พระชา ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงประการสำคัญ เพราะในช่วงแรกเริ่มเผยแพร่พระศาสนาพระภิกษุส่วนใหญ่ล้วนเป็นพระอรหันต์ พระพุทธเจ้าไม่ทรงต้องเป็นห่วงในเรื่องพระวินัยและการประคับประคองดูแลตนเอง จึงมีรับสั่งให้พระภิกษุออกเผยแพร่คำสอนโดย “ไปคนเดียว หลาย ๆ ทาง อย่าไปทางเดียวนะหลาย ๆ คน” แต่ต่อมาในยุคหลัง เริ่มมีกลุ่มบุตรเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระศาสนามากขึ้น มีภิกษุที่ยังไม่หมดกิเลสและมีการทำสิ่งไม่เหมาะสม ตั้งแต่พระชาที่ 12 เป็นต้นมา จึงเริ่มมีการบัญญัติพระวินัย และปรับเปลี่ยนรูปแบบความเป็นอยู่ของพระภิกษุมีทั้งการจาริกไปในที่ต่าง ๆ และการอยู่ร่วมกันในอาราม

จ нараторหั่งเมื่อพระชาที่ 20 พระสังฆมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จำนวนสมมติสังฆ์ก็เพิ่มมากขึ้นด้วย มีการบัญญัติพระวินัยเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ พระภิกษุจำนวนมากไม่เคยพบพระพุทธเจ้า¹ ดังนั้นหากพระพุทธองค์ยังคงจาริกและหมุนเวียนสถานที่จำพรรษาไปเรื่อย ๆ การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจะเป็นเรื่องยาก เพราะไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ใด ดังนั้นเพื่อให้เป็นที่ทราบกันทั่วไปอย่างชัดเจน พระพุทธองค์จึงทรงจำพระชาในกรุงสาวัตถีตลอด 25 ปี ทำให้เป็นที่ทราบกันว่าเมื่อเข้าพระชาแล้วพระองค์

¹ ในยุคแรกเป็นการบวชโดยวิธีอหิกขุ คือ พระทุกรูปบวชโดยพระพุทธเจ้า แต่ในยุคหลังมีผู้มากขึ้น วิธีการบวชจึงปรับเปลี่ยนไปเป็นการบวชโดยพระภิกษุเพียงรูปเดียว เรียกว่า วิธีแบบติสrun ค�นูปัลลังปทา และต่อมาเพื่อให้รัดกุมขึ้นจึงเปลี่ยนเป็นการบวชโดยคณะกรรมการที่ตัดสินใจตั้งตูตตณาธรมาจาร

จะทรงอยู่ที่นี่ พระภิกขุที่ประสังค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อออกพรรษาแล้วก็สามารถเดินทางมาที่กรุงสาวัตถีเพื่อเข้าเฝ้าพระองค์ได้²

ดังนั้นเชตวันมหาวิหารและบุพพาราม ณ กรุงสาวัตถีนี้เอง คือ ศูนย์กลางการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล โดยในวัดพระเชตวันเองมีการจัดแบ่งที่พักตามความชำนาญเฉพาะด้าน³ เช่น ภิกขุผู้เชี่ยวชาญพระสูตร ผู้เชี่ยวชาญพระวินัย พระธรรมกถา เป็นต้น โดยพระภิกขุที่มีความชำนาญเฉพาะด้านนี้มีส่วนสำคัญต่อ

² มีการกล่าวถึงธรรมเนียมสงฆ์เมื่อออกพรรษาจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ในพระวินัยปิฎก มหาวรรด ดังนี้

āciññam̄ kho pan'etam̄ vassam̄ vutthānam̄ bhikkhūnam̄
bhagavantam̄ dassanāya upasam̄kamitum̄ atha kho te bhikkhū vassam̄
vutthā temāsaccayena senāsanam̄ samsāmetvā paccacīvaraṇam̄ ādāya
yena Sāvatthī tena pakkamīmsu. anupubbena yena Sāvatthī Jetavanam̄
Anāthapiṇḍikassa Arāmo, yena bhagavā ten' upasam̄kamim̄su,
upasam̄kamitvā bhagavantam̄ abhivādetvā ekamantaṇam̄ nisīdim̄su.
(Vin I: 158¹¹⁻¹⁷)

มีประเพณีอยู่ว่า เมื่อออกพรรษาแล้วภิกขุทั้งหลายจะไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นภิกขุเหล่านี้นั่นจำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว จึงเก็บเสนาสนะถือบัตร และจีริ ไปทางกรุงสาวัตถีจาริกไปโดยลำดับ ถึงกรุงสาวัตถีและพระเชตวันอารามของอนาคตบิณฑิกเศรษฐีโดยลำดับแล้ว เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

³ มีการกล่าวถึงพระทัพพมัลบุตรจัดแบ่งที่พักสงฆ์ ในพระวินัยปิฎก ดังนี้

sammato ca panāyasmā Dabbo Mallaputto sabhāgānam̄ bhikkhūnam̄
ekajjhām̄ senāsanam̄ paññāpeti. ye te bhikkhū suttantikātesam̄ ekajjhām̄
senāsanam̄ paññāpeti te aññamaññam̄ suttantam̄ samgāyissantīti,
ye te bhikkhū vinayadharā tesam̄ ekajjhām̄ senāsanam̄ paññāpeti te
aññamaññam̄ vinayam̄ vinicchissantīti, ye te bhikkhū dhammadikathikā
tesam̄ ekajjhām̄ senāsanam̄ paññāpeti te aññamaññam̄ dhammaṇam̄
(ต่อหน้าถัดไป)

การจัดหมวดหมู่คำสอน และสร้างระบบการถ่ายทอดคำสอน เช่น พระวินัยธรชีมีพระอุบาลีเป็นหัวหน้าหัน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติลิกข忙ทใหม่ขึ้น ก็จะรวมเรียบเรียงเหตุการณ์อันเป็นต้นบัญญัติ ตัวพระบัญญัติอันเป็นเนื้อหาลิกข忙 อธิบายคัพท์และข้อความที่สำคัญในตัวลิกข忙 บอกข้อยกเว้นของกิจขุที่ไม่ต้อง abaติ รวมรวมกรณีตัวอย่างการวินิจฉัยว่าถูกหรือผิดลิกข忙ข้อนั้น ๆ ของพระพุทธเจ้า เมื่อรวมรวมเรียบเรียงเสร็จก็ท่องบ่นทรงจำไว้เป็นอย่างดี ส่วนพระธรรมธรชีมีพระอานันท์เป็นหัวหน้า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเรื่องใด ๆ แล้ว ก็จะเรียบเรียงให้กระชับรัดกุมอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมแก่การท่องจำ พระสูตรได้มีเนื้อหาหลักธรรมคล้ายกับพระสูตรอื่นที่พระพุทธเจ้าเคยทรงแสดงไว้แล้ว ก็จะใช้เนื้อหา

เชิงอรรถ 3 (ต่อ)

sākacchissantīti, ye te bhikkhū jhāyino tesam ekajjhām senāsanam paññāpeti te aññamaññam na vyābādhissantīti, ye te bhikkhū tiracchānakathikā kāyadalhībahulā viharanti tesam pi ekajjhām senāsanam paññāpeti imāya p'ime āyasmantā ratiyā acchissantīti.
(Vin III: 159⁹⁻²⁰)

ก็แล ท่านทัพพมัลบุตร ได้รับแต่งตั้งแล้ว ย้อมจัดแจงเสนาสนะรวมไว้เป็นพาก ๆ สำหรับหมวดภิกขุผู้มีคุณสมบัติเสมอ ก็คือ

ภิกขุเหล่าได้เป็นผู้ทรงพระสูตร ท่านก็จัดแจงเสนาสนะรวมภิกขุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า ภิกขุเหล่านั้นจักซักซ้อมพระสูตรกัน

ภิกขุเหล่าได้เป็นผู้ทรงวินัย ท่านก็จัดแจงเสนาสนะรวมภิกขุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า ภิกขุเหล่านั้นจักวินิจฉัยพระวินัยกัน

ภิกขุเหล่าได้เป็นพระธรรมกถา ท่านก็จัดแจงเสนาสนะรวมภิกขุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า ภิกขุเหล่านั้นจักสนทนาร่วมกัน

ภิกขุเหล่าได้เป็นผู้ได้มา ท่านก็จัดแจงเสนาสนะรวมภิกขุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า ภิกขุเหล่านั้นจักไม่รบกวนกัน

ภิกขุเหล่าได้ชอบกล่าวดิรัจจนา กذا ยังมีการบำรุงร่างกายอยู่มาก ท่านก็จัดแจงเสนาสนะรวมภิกขุเหล่านั้นไว้แห่งหนึ่ง ด้วยประสงค์ว่า ภิกขุเหล่านั้นจักอยู่ด้วยความพอใจ

หลักธรรมเดิมที่เรียบเรียงท่องจำไว้แล้วมาใช้เลย ทำให้ไม่ต้องท่องจำใหม่ ดังจะเห็นได้ว่าในพระสูตรต่าง ๆ จะมีเนื้อหาส่วนที่ใส่เป็น ฯ เปฯ อยู่มาก หมายความว่าเนื้อหาในส่วนนั้นเหมือนกันกับของพระสูตรก่อนลึกลึกลงไป ให้ไปดูเนื้อหานั้นในพระสูตรก่อนหน้า

นอกจากนี้ ยังมีประเพณีที่กิจขุที่จำพรรษาอยู่ในท้องถินต่าง ๆ เมื่อออกราชแล้ว จะเดินทางไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อจะได้ศึกษาพระสูตรที่พระองค์ทรงแสดงขึ้นใหม่ และพระวินัยที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเพิ่มเติม และภายในสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าซึ่งมีวัดพระเชตวันและบุพพารามเป็นศูนย์กลางนั้น บริเวณที่พักพระภิกษุก็ถูกจัดแบ่งตามความถนัดทั้งพระธรรมธร พระวินัยธร พระธรรมกถิก เป็นต้น กิจขุอาคันตุกะจะไปพักร่วมกับภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ตามที่ตนสนใจ เพื่อศึกษาพระสูตร พระวินัย การเจกแเจงอธิบายธรรม เมื่อท่องปั่นทรงจำได้ดีแล้วก็จะกราบทูลลาพระพุทธเจ้าจาริกไปในท้องที่ต่าง ๆ พร้อมทั้งนำพระสูตร พระวินัย การอธิบายธรรมที่ตนได้ศึกษาท่องจำไปถ่ายทอดสู่ภิกษุทั้งหลาย ในที่นั้น ๆ ต่อ ๆ กันไป

ดังนั้นพระวินัยและพระสูตรที่เรียบเรียงไว้ดีแล้วนี้ จะถูกถ่ายทอดให้แก่ภิกษุจากที่ต่าง ๆ ที่เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าหลังออกพรรษา และจะถูกถ่ายทอดต่อไปยังภิกษุทั้งแผ่นดิน นี้ถือเป็นระบบการสืบสารถ่ายทอดพระวินัยและคำสอนของพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล เมื่อครั้งสังคายนาครั้งที่ 1 พระอรหันต์ 500 รูปมาประชุมกันก็ได้นำสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนและทรงบัญญัติเอาไว้ซึ่งเรียกว่าพระธรรมวินัยมาเรียบเรียงหมวดหมู่อีกครั้ง⁴ แล้วแบ่งสายทรงจำสืบทอดกันมา เช่น

⁴ เป็นการนำเอาแนวคิดถั่ตถุสานน์ (การจัดหมวดหมู่คำสอนของพระพุทธเจ้าในครั้งพุทธกาลโดยแบ่งออกเป็น 9 ส่วน) และคำสอนต่าง ๆ มารวมรวม เรียบเรียง และสรุปอีกครั้ง ซึ่งในยุคนั้นยังคงใช้วิธีมุขปานะในการสืบทอด คือ ใช้วิธีการท่องจำ ดังนั้นหากไม่มีการจัดหมวดหมู่และท่องจำแบบนั้นถั่ตถุสานน์มาก่อน จะเป็นเรื่องยากมากที่จะจัดหมวดหมู่คำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้าในคราวสังคายนาครั้งที่ 1

พระภิกขุคิจย์สายพระอุบาลีรับหน้าที่ทรงจำพระวินัย พระภิกขุคิจย์สายพระอานันท์รับหน้าที่ทรงจำที่มีนิกาย เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ชาวพุทธเราจะเชื่อว่า เนื้อหาในพระวินัยและพระสูตรของพระไตรปิฎกมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลและมีการสืบทอดส่งต่อกันมาอย่างเป็นระบบ แต่นักวิชาการจำนวนไม่น้อยมีทัศนะว่าเนื้อหาในพระวินัยและพระสูตรส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังพุทธกาล โดยมีเหตุผลหลักฐานหลายประการ บทความนี้จะศึกษาว่า จริง ๆ แล้วลิกขนาบที่ในพระปाण尼โมกข์อันมีมาในพระวินัยปิฎกเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ซึ่งผลจาก การศึกษาพบเหตุผลและหลักฐานที่ยืนยันชัดเจนว่าลิกขนาบทในพระปाण尼โมกข์มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล

2. โครงสร้างพระวินัยปิฎก

พระวินัยปิฎกเรวاثประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก คือ สุตตาวิภัก्त์ (Suttavibhaṅga) ขั้นธากะ (Khandhaka) และปริวาร (Parivāra) แม้พระวินัยปิฎกของทินยานนิกาย อื่นที่สืบทอดถึงปัจจุบันจะไม่ได้แบ่งหมวดหมู่แบบเดียวกับพระวินัยเรวاث แต่ก็มีเนื้อหารอบคลุมคล้ายพระวินัยเรวاثทั้ง 3 ส่วน โครงสร้างโดยรวมของแต่ละส่วน สรุปได้ดังนี้

2.1 สุตตาวิภัก्त์⁵ แบ่งเป็น “มหาวิภัก्त์” มีเนื้อหาเกี่ยวกับลิกขนาบทของพระภิกขุ และ “ภิกขุนีวิภัก्त์” ว่าด้วยสิกขนาบทของภิกขุณี โดยลำดับเนื้อหาของสิกขนาบทแต่ละข้อในสุตตาวิภัก्त์ จะเริ่มด้วย

- ตันบัญญัติ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องราวภิกขุผู้เป็นอาทิกัมมิกะ คือ ผู้ประพฤติเลี่ยหายในกรณีนั้นเป็นรายแรก อันเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขนาบทขึ้น หากมีการบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้รดกุมมากขึ้น ก็จะมีการเล่าเรื่องราواันเป็นเหตุให้บัญญัติสิกขนาบทเพิ่มเติมนั้นไว้ด้วย

⁵ Hirakawa (1999: 299-305); Sato (1963: 1-6); Tsukamoto (1980: 331-333)

ข. **พระบัญญัติ** คือ สิกขابทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น หากมีการบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อให้รัดกุมขึ้น เรียกว่า อนุบัญญัติ พระบัญญัตินี้เอง เป็นเนื้อหาหลักของสูตรทวิภังค์ คำว่าสิกขابทในพระปाणีโมกข์หมายถึง พระบัญญัติ และอนุบัญญัตินี้เอง มีรวม 227 สิกขابท ซึ่งส่วนจะนำไป สวดในอุโบสถทุกที่เดือน เรียกว่า สวดปाणีโมกข์ คัมภีร์ที่รวมเอา เฉพาะตัวเนื้อหาสิกขابทที่ส่งเสริมสวดในอุโบสถทุกที่เดือนเรียกว่า คัมภีร์ ปाणีโมกข์

ค. **สิกขابหวิภังค์และบทภาชนีย์** เป็นการอธิบายความหมายของคำศัพท์ และข้อความในพระบัญญัติ

ง. **อนาคติวาร** เป็นการบอกข้อมูลเกี่ยวกับพระภิกษุที่ไม่ต้องอาบัติข้อนั้น ๆ เช่น ไม่มีเจตนา เป็นบํา ภิกษุที่เป็นตันบัญญัติ เป็นตัน

จ. **วินิตรัตถุ** คือ ตัวอย่างเรื่องราวการกระทำของภิกษุในรูปแบบต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงนิจฉัยไว้แล้วว่า กรณีนั้น ๆ ต้องอาบัติหรือไม่ ถ้าเปรียบกับกฎหมายในปัจจุบัน ก็เป็นเหมือนคำพิพากษาภูมิ ที่ใช้เป็น มาตรฐานในการวินิจฉัยคดีใหม่ วินิตรัตถุนี้มีในสิกขابทหมวดที่มีโทษ หนัก คือ ปราชิก สังฆาทิสส อนิยต

ในสูตรทวิภังค์ สิกขابทแต่ละข้อจะถูกอธิบายขยายความแบ่งเป็น 5 ส่วนดังที่กล่าวไปแล้ว กล่าวคือ ตันบัญญัติ, พระบัญญัติ, สิกขابหวิภังค์ และบทภาชนีย์, อนาคติวาร, วินิตรัตถุตามลำดับ แต่อย่างไรก็ตาม บางสิกขابทก็มีไม่ครบห้าง 5 ส่วน ในกรณีที่ไม่ได้เป็นสิกขابทที่สำคัญ

2.2 ขันธะ⁶ แบ่งเป็น “มหาวรรณ (Mahāvagga)” ซึ่งมี 10 ขันธะ และ “จุลวรรณ (Cullavagga)” ซึ่งมี 12 ขันธะ เนื้อหากล่าวถึงการอุปสมบท การลงอุโบสถ การจำพรรษา การปوارณา วิชีบริหารจีวิร ภูมิ ยารักษารोค

⁶ Hirakawa (2000: 179-193); Sato (1963: 12-23); Tsukamoto (1980: 333-337)

การลงนิคหกรณ์ (การลงໂທ່ງ) การอยู่บวช การออกจากราบติดลังมาตรฐานที่เลส วิธีระงับอธิกรณ์ ฯลฯ เนื้อหาโดยภาพรวม คือ ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ใน การดำรงตนในสมณเพศ และระเบียบปฏิบัติของหมู่สังฆ์ในการอยู่ร่วมกัน เนื้อหาในขันธะทั้งหมดจะใช้วิธีการนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงมาใช้ดำเนินเรื่อง ซึ่งวิธีการดำเนินเรื่องในรูปแบบนี้ ก็มีปรากฏอยู่ในขันธะของพระวินัยปิฎก ทินยานนิกายอื่น ๆ เช่นเดียวกันกับในพระวินัยเถรวาท

2.3 ปริวาร⁷ เป็นการรวบรวมเนื้อหาสำคัญของสุตตวิวัังค์และขันธะ แล้วนำมาจัด เป็นหัวข้อต่าง ๆ 19 หัวข้อ⁸ โดยเรียบเรียงเป็นลักษณะคำถาม-คำตอบ เพื่อ เป็นการซักซ้อมความรู้ ทำความเข้าใจ และให้ลักษณะในการท่องจำ เนื่องจาก เนื้อหาในบทตั้ง คือ สุตตวิวัังค์ และขันธะของพระวินัยปิฎกนิกายต่าง ๆ คล้ายกัน ดังนั้น คัมภีร์ปริวารของทินยานนิกายต่าง ๆ จึงมีส่วนที่เนื้อหา คล้ายคลึงกันด้วย แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการสรุปประเด็นและการดำเนินเรื่อง ของคัมภีร์ปริวารของแต่ละนิกายต่างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว⁹ รวมทั้งในคัมภีร์ ปริวารฉบับบาลีเองก็มีการกล่าวถึงชื่อของพระธรรมในลังกาภูคหลังพุทธกาล

⁷ Mizuno (1977: 107); Sato (1963: 23-29); Tsukamoto (1980: 337-339)

⁸ พระไตรปิฎกแต่ละฉบับจะแบ่งหัวข้อต่างกันแตกต่างกันน้อย เช่น ฉบับสยามรัฐแบ่งเป็น 21 หัวข้อ ฉบับจัณ្ដลังคายนาของพม่าแบ่งเป็น 18 หัวข้อ ในที่นี่จะถือตามฉบับสมากมบากี ปกรณ์ซึ่งแบ่งเป็น 19 หัวข้อ

⁹ Geiger (2004: 16 เชิงอรรถ 2) กล่าวเน้นในเรื่องคัมภีร์ปริวารว่าเป็นลิ้งที่มีขึ้นใน ภัยหลังไว้ดังนี้

In all probability it (Parivāra) was originated only in Ceylon.
This is certain of the introductory verses. (footnote 2 – It is said in
it of Mahinda and the other messengers that they came “hereto”
(idha i.e., to Ceylon), and then a number of famous Theras of the
island are mentioned, including even Arittha, the nepyhew of king
Devānampiyatissa, Mhv 19.66)

(ต่อหน้าถัดไป)

200 กว่าปี จึงเป็นไปได้ว่า คัมภีร์ปริวารนี้เกิดขึ้นในยุคหลังจากที่พระพุทธศาสนามีการแบ่งนิกายแล้ว¹⁰

3. ลักษณะพิเศษในการสืบทอดและรักษาพระวินัย

นักวิชาการจำนวนมากมีความเห็นว่าเนื้อหาหลักในพระวินัยเกิดขึ้นหลังพุทธกาล เนื่องจากยกที่จะเชื่อได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นได้อย่างสมบูรณ์แบบ เช่นนี้เพียงแค่ในช่วงเวลาสั้น ๆ คือ ในช่วงชีวิตของพระองค์เอง แต่จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า พระวินัยโดยเฉพาะสิกขากำทในปาฏิโมกข์มีลักษณะเด่น คือ

1. ส่งผลโดยตรงต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของภิกษุ และมีผลบังคับใช้กับพระภิกษุทุกรูป ต่างจากพระสูตร ที่ภิกษุอาจรู้พระสูตรไม่หมดทุกสูตรก็ไม่เป็นไร ศึกษาและปฏิบัติตามพระสูตรที่ตนรู้ก็ใช้ได้ แต่พระวินัยเมื่อเกิดขึ้นแล้ว

เชิงอรรถ 9 (ต่อ)

คัมภีร์ปริวารเกิดขึ้นในลังกาอย่างแน่นอน ซึ่งทราบแน่ชัดได้จากคำบอกนำ (เชิงอรรถ 2 - ในคำابทางกล่าวถึงพระมหาธรรมทินะและธรรมทูตอื่น ๆ ว่า พวกท่านได้มายัง “ณ ที่นี่” (idha คือ ลังกา) และกล่าวถึงพระธรรมที่มีชื่อเลียงในภาษาลังกานั้นโดยลำดับ รวมทั้งมีพระ Ariṭṭha ผู้เป็นพระนัดดาของพระเจ้า Devānampiyatissa (กษัตริย์ลังกาในยุคหลังพุทธกาลava 200 กว่าปี) รวมอยู่ด้วย (Mhv 19.66))

อย่างไรก็ตาม แม้ Hirakawa (2000: 53) จะยอมรับว่าคัมภีร์ปริวารเป็นคัมภีร์ที่เกิดขึ้นในภายหลัง แต่ในส่วนของเนื้อหาในคัมภีร์ปริวารนั้น Hirakawa ก็ได้เชื่อให้เห็นว่ามีเนื้อหาบางส่วนที่หันของเอกสารและของมหาลังกีกลสอดคล้องตรงกันรวมอยู่ด้วย

¹⁰ เรื่องปริวารเป็นคัมภีร์รุ่นหลัง ก็มีกล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม ของ พระธรรมปีฎก (ป.อ. ปยุตโต) (ปัจจุบัน คือ พระพรหมคุณาภรณ์) หน้า 383 (พิมพ์ครั้งที่ 7 ปี 2541) ไว้ เช่นกันว่า “แม้จะมีหลักฐานแสดงว่า คัมภีร์ปริวารเป็นคัมภีร์รุ่นหลังในชั้นพระไตรปิฎก ด้วยกัน”

- ภิกขุทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามนั้น จะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้ ดังนั้นหากมีใช่ พระพุทธเจ้าแล้ว การที่คระบัญญติพระวินัยขึ้นแล้วให้สงฆ์ทั้งมวลยอมรับ ปฏิบัติตาม เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้
2. มีการสาดทบทวนในอุโบสถทุกที่เดือน ดังนั้น พระภิกขุทุกรูปจะรับทราบตรอง กัน และมีความรู้ความเม่นยำในเนื้อหาของลิขภาพทวามีกีข้ออะไรบ้าง หากมี ครรภ์ไปบัญญติพระวินัยเพิ่มขึ้นจากที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญติก็จะทราบทันที และเป็นไปไม่ได้ที่สงฆ์ทั้งหมดจะยอมรับ
 3. หลังพุทธบูรณะ พะพุทธเจ้าไม่ได้ทรงตั้งผู้ใดเป็นผู้ปกครองสูงสุดแทน แต่ ให้พระธรรมวินัยเป็นศาสตราแทนพระองค์ โดยให้สงฆ์อยู่ร่วมกันแล้วปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย ดังนั้นจึงไม่มีคริมีอำนาจสูงสุดสามารถตัดสินเพิ่มเติม ตัด ทอน หรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ ซึ่งหากแม้มีคริมิดทำ ก็จะมีผลเฉพาะในกลุ่มของตน แต่จะไม่สามารถทำให้คณะสงฆ์ทั้งหมดซึ่งมี เป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ ยอมรับได้

ดังนั้น การเพิ่ม ลด เปลี่ยนแปลงพระวินัยในคณะสงฆ์จึงไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้น ได้ง่าย และหากมีการเพิ่ม ลด เปลี่ยนแปลงพระวินัยในคณะสงฆ์แต่ละกลุ่มจริง พระวินัยของแต่ละนิกายในปัจจุบันต้องมีความแตกต่างกันมาก แต่ในความเป็นจริง แล้ว พระวินัยปิฎกของนิกายต่าง ๆ ที่สืบทอดถึงปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกันมาก ซึ่ง แสดงให้เห็นว่ามีต้นแหล่งมาจากการที่เดียวกัน ซึ่งก็หมายถึง ลิขภาพทั้งหลายบัญญติ ขึ้นโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

4. พระวินัยปิฎกที่สืบทอดถึงปัจจุบัน

พระวินัยปิฎกของพินยาน¹¹ ที่ตอกทอดมาถึงปัจจุบันมี 6 ฉบับ ได้แก่

1. พระวินัยบาลี¹² เป็นพระวินัยปิฎกของนิกายเถรวาท หรือที่เรียกว่า วิภัชชวาท (分別說部, Vibhajjavādin) เนื่องจากเจริญไว้ในภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ตั้งเดิมกว่าภาษาจีนหรือทิเบต และมีเนื้อหาครบถ้วนบริบูรณ์ จึงมีคุณค่ามาก
2. พระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์¹³ (『四分律』, 法藏部 Dharmaguptaka) ปัจจุบันเหลือแต่ฉบับภาษาจีน ซึ่งแปลในปี ค.ศ. 410-412 อัญญไตรปิฎก จีนฉบับไหโจ เล่ม 22 หน้า 567-1014 เนื้อหาตรงกับสูตรวิภัคและขั้นธากะของพระวินัยบาลี แต่ไม่ได้แบ่งบทแบบบาลี มีเนื้อหาบรรยายไปเรื่อย ๆ ตามลำดับ จัดเป็นพระวินัยปิฎกฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในบรรดาพระวินัยปิฎกภาษาจีน
3. พระวินัยปิฎกของนิกายมหิงสาสกุ¹⁴ (『五分律』, 化地部 Mahimsāsaka) ปัจจุบันเหลือแต่ฉบับภาษาจีน ซึ่งแปลในปี ค.ศ. 422-423 อัญญไตรปิฎก จีนฉบับไหโจ เล่ม 22 หน้า 1-194 เนื้อหาไม่มากนัก เป็นการบรรยายแบบกึ่งสรุป
4. พระวินัยปิฎกของนิกายสัพพัตถิกาวาท¹⁵ ภาษาล้านนาถตรีกาลสราสติวารทิน (『十誦律』, 說一切有部 Sarvāstivādin) ฉบับภาษาจีนแปลในปี

¹¹ หมายความว่าไม่มีพระวินัยปิฎกของตนเอง แต่ใช้พระวินัยของพินยาน ที่ใช้กันมากที่สุดคือพระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์

¹² Hirakawa (1999: 67-70); Sato (1963: 73-74); Mizuno (1977: 106-108)

¹³ Mizuno (1977: 108-109); Hirakawa (1999: 138-142, 302)

¹⁴ Tsukamoto (1980: 332-334); Mizuno (1977: 109); Hirakawa (1999: 149-151, 301-302)

¹⁵ Mizuno (1977: 109-110); Tsukamoto (1980: 332-334); Hirakawa (1999: 158-161, 302)

ค.ศ. 404-409 โดยพระกุมาเรชพและคณะ อัญในพระไตรปิฎกจีนฉบับไทย เล่ม 23 หน้า 1-470 ไม่มีฉบับภาษาทิเบต ปัจจุบันคัมพuchia ส่วนในภาษาไทย ลักษณะเดียวกันมาก ลำดับเนื้อหาต่างจากพระวินัยบาลี เนื่องจากเนื้อหาส่วนวิภูชนีวิภังค์เป็นปรากฏอยู่หลังขั้นธรค แล้วจำนวนลิขิกขบที่พระวินัยปิฎก กับลิขิกขบที่คัมภีร์ปาน្យิโมกข์ (คัมภีร์เล่มเล็กที่รวมเฉพาะลิขิกขบที่คณะลงไว้ใช้ท่องทบทวนกันในอุโบสถทุกที่เดือน) ของนิกายนี้มีจำนวนต่างกันเล็กน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในยุคหลังนิกายลัพพัตถิกิจวายไปในอินเดีย และเอเชียกลางอย่างกว้างขวาง ตัวลิขิกขบที่ไม่ได้รวมในคัมภีร์ปาน្យิโมกข์มีความแตกต่างกันบ้าง

5. พระวินัยปิฎกของนิกายมูลลัพตถิกิจวาย¹⁶ (『根本說一切有部律, Mūlasarvāstivādin』) ฉบับภาษาจีน แปลโดยหลวงจีนอี้จิงในปี ค.ศ. 695-713 อัญในพระไตรปิฎกจีนฉบับไทย เล่ม 23 หน้า 627-1058 และเล่ม 24 หน้า 1-659 เนื้อหามีมากแต่ไม่ครอบทุกวัสดุ (vastu) ซึ่งเป็นวิธีการเรียกบทที่เทียบได้กับ “ขั้นธรค” ในพระวินัยบาลี มีลีบหอดมาเพียง 7 วัสดุจากห้องหมอด 17 วัสดุ แต่ในฉบับทิเบต (hdul-ba gshi) มีอัญครอบทุกวัสดุ ซึ่งอัญในพระไตรปิฎกภาษาทิเบต (『影印北京版西藏大藏經』) เล่ม 41-45 นอกจากนี้ยังมีการชุดพบชื่นส่วนตัวคัมภีร์เก่าแก่ภาษาล้านเสียงต่างๆ จากเอเชียกลาง และกิลกิตจำนวนมาก¹⁷ เนื้อหาใกล้เคียงกับพระวินัยปิฎกของนิกายลัพพัตถิกิจ แต่เนื้อหาที่ได้รวมเอา “อวทาน” (เรื่องเจ้าสอนใจ) จำนวนมากไว้ด้วย ทำให้เนื้อหา多มาก

¹⁶ Mizuno (1977: 110); Hirakawa (1999: 72-73, 154-157); Hirakawa (2000: 210-215)

¹⁷ Hirakawa (1999: 100-104)

๖. พระวินัยปิฎกสายนิกายมหานังชิกะ¹⁸ (『摩訶僧祇律』, 大衆部 Mahāsaṃghika) ฉบับภาษาจีนแปลในปี ค.ศ. 416-418 อัญชนะพระไตรปิฎก จีนฉบับไทโซ เล่ม 22 หน้า 227-549 ไม่มีฉบับที่เบตหลวงเหลืออยู่ แต่ปัจจุบันมีการขุดพบขึ้นส่วนตัวคัมภีร์เก่าแก่ภาษาล้านนาถูกเป็นจำนวนมาก เนื้อหาของพระวินัยปิฎกฉบับนี้สอดคล้องกับพระวินัยบาลี แต่โครงสร้างเนื้อหาไม่ค่อยเป็นระเบียบนัก

นอกจากคัมภีร์พระวินัยปิฎกดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีคัมภีร์ปาฏิโมกข์ของนิกายต่าง ๆ อีกสิบกว่าฉบับที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเนื้อหาหลักของพระวินัยทุกฉบับต่างมีความสอดคล้องตรงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อแยกเสียงวัตตราออกจากพิจารณาต่างหากแล้ว ก็จะยังสอดคล้องตรงกันมากขึ้น

นักวิชาการที่มีทัศนะว่าพระวินัยถูกหยอยบัญญัติขึ้นภายหลังพุทธกาล มักจะยกเรื่องความแตกต่างกันของจำนวนหัวข้อลิกขบที่มีมาในพระปาฏิโมกข์ของพระวินัยแต่ละนิกายขึ้นมาเป็นเหตุผลประการสำคัญ โดยอ้างว่าถ้าลิกขบทั้งหลายพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติจริง ทำไมลิกขบทของแต่ละนิกายจึงไม่เท่ากัน และดงว่าต้องมีการบัญญัติลิกขบทเพิ่มขึ้นภายหลัง นักวิชาการเหล่านี้ได้พิจารณาเปรียบเทียบจำนวนหัวข้อของปาฏิโมกข์ 7 หัวข้อ อันได้แก่ ปราชิก, สังฆาติสส, อนิยต, นิลสัคคิยาจิตติย, ป่าจิตติย, ป่าปฏิเทสนียะ และอธิกรณสมถะ แยกออกจากจำนวนหัวข้อของเสียงวัตรา อีกทั้งยังไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงวัตราและประเด็นปัญหาเรื่องลิกขบทเล็กน้อย

ในหัวข้อต่อไป จะศึกษาเปรียบเทียบจำนวนลิกขบทของปาฏิโมกข์ของพระวินัยปิฎกแต่ละนิกาย โดยพิจารณาจำนวนลิกขบทของปาฏิโมกข์ 7 หัวข้อ แยกส่วนกับจำนวนลิกขบทของเสียงวัตรา รวมทั้งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเสียงวัตราและลิกขบทเล็กน้อยต่อไป

¹⁸ Mizuno (1977: 109); Hirakawa (1999: 144-147)

5. ปฏิโมกข์กับสิกขานทเล็กน้อย

5.1 โครงสร้างของปฏิโมกข์

สิกขานทอันมีมาในพระปฏิโมกข์แบ่งออกตามประเภทอาบัติเป็น 8 หมวด ดังนี้

5.1.1 ปราชิก เป็นอาบัติหนักสุด ภิกษุได้ต้องอาบัติปราชิกแล้วจะขาดจากความเป็นพระทันที ไม่ว่าผู้อื่นจะล่วงรู้หรือไม่ก็ตาม และไม่สามารถขอ布施ใหม่ได้อีก มีด้วยกัน 4 ข้อ คือ เสพเมธุน ลักษรพย ผ่านนุชย อวดอุตริมนุสธรรม เปรียบคล้ายกับโทษประหารชีวิตในทางโลก

5.1.2 สังฆา thi เสส เป็นอาบัติหนักรองลงมาจากการปราชิก ภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆา thi เสสจะต้องไปอยู่บริวารเป็นจำนวนวันเท่ากับวันที่ตนปกปิดความผิดนั้น จากนั้นอยู่มานั้นต่ออีก 6 ราตรี แล้วจึงออกอัพกานโดยสงฆ์ 20 รูปขึ้นไป มีทั้งหมด 13 ข้อ เช่น จะใจทำให้น้ำอสุจิเคลื่อน ถูกต้องภายในทันที กล่าวหากิษุอื่นด้วยอาบัติปราชิกไม่มีมูล เป็นต้น เปรียบคล้ายโทษจำคุกในทางโลก

5.1.3 อนิยต คำว่า อนิยต แปลว่า “ไม่แน่นอน” เป็นอาบัติเกี่ยวกับการอยู่ในที่ลับบุ หรือที่ลับตา กับหญิง หากมีบุคคลที่มีวาจาเชื่อถือได้ โจทก์ด้วยอาบัติอะไร ก็ปรับด้วยอาบัตินั้น เช่น ปราชิก สังฆา thi เสส หรือ ปاجิตเตียร์ตามแต่กรณี (บุคคลที่มีวาจาเชื่อถือได้ คือ พระอริยบุคคลตั้งแต่พระโลดาบันนี้ขึ้นไป)

5.1.4 นิสสัคคิปจิตติย เป็นอาบัติที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติต่อจีวร อาสนะ บำบัด เป็นต้น อย่างไม่ถูกต้อง การจะพ้นจากอาบัติต้องஸัลสิงของที่ปฏิบัติผิดนั้นก่อน แล้วปลงอาบัติกับภิกษุที่บริสุทธิ์จึงจะพ้นจากอาบัติได้มีทั้งหมด 30 ข้อ

5.1.5 ป้าจิตตีย์ เช่น การโกรก พุดล้อเลียดภิกขุอื่น ดิ่มสุรา ชาลัสด์ ไล่ความภิกขุอื่นด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล งใจก่อความรำคาญแก่ภิกขุอื่น เป็นต้น ภิกขุสามารถพันอาบัติได้ด้วยการแสดงความผิดนั้นต่อภิกขุผู้บริสุทธิ์ (เรียกว่า ปลงอาบัติ) มีทั้งหมด 92 ข้อ แต่ในพระวินัยปิฎกของบางนิกายมี 90 หรือ 91 ข้อ

5.1.6 ป้าวีเทสนียะ เป็นอาบัติที่เกิดจากการรับและฉันภัตตาหารที่ไม่สมควร เช่น ไม่เป็นใช้ ไม่ได้รับนิมนต์ไว้ก่อน รับแล้วฉันของเดียวของฉันในคราวกูโลหีมีครัวธรรมากเป็นพระเศษะ (พระอริยบุคคล 7 ขั้นแรก) ซึ่งเดิมมีทรัพย์มากแล้วทำบุญบริจาคหมดล้วน¹⁹ พันอาบัติได้ด้วยการปลงอาบัติเหมือนหมวดป้าจิตตีย์ มีทั้งหมด 4 ข้อ

5.1.7 เสขิยรัตร เป็นเรื่องของมารยาทที่ภิกขุควรศึกษา เกี่ยวกับการนุ่งห่ม การเข้าไปในละเวงบ้าน การฉันภัตตาหาร การแสดงธรรม การอุจจาระ ปัสสาวะ และการบ้วนหน้าลาย ผู้ทำผิดต้องอาบัติทุกกฎ (แปลว่า ทำไม่ได้ทำไม่ถูก) หรือทุพภានิต (แปลว่า พุดไม่ดี พุดไม่ถูก) จะพันอาบัติได้โดยตั้งเจตนาไว้ในใจว่าจะไม่กระทำอีก ในพระวินัยบาลี มี 75 ข้อ แต่พระวินัยปิฎกของนิกายอื่น ๆ มีจำนวนข้อต่างกันมาก

5.1.8 อธิกรณสมณะ เป็นวิธีการระงับอธิกรณ์ในหมู่สังฆ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้อง ต้องอาบัติทุกกฎ มีทั้งหมด 7 ข้อ

¹⁹ พระอริยบุคคลที่เป็นคุณหัสด์ ท่านจะไม่ปฏิเสธการถวายทานแก่ภิกขุสงฆ์เลย เมื่อภาวะทางเศรษฐกิจของท่านไม่พร้อม ภิกขุที่ไม่มีเหตุจำเป็นแล้วไปฉันภัตตาหารที่บ้านท่านโดยท่านไม่ได้นิมนต์ไว้ก่อน ถือว่าเป็นการประพฤติไม่สมควร ต้องอาบัติ

การที่นักวิชาการบางคนกล่าวว่าจำนวนข้อลิขภาพที่ในแต่ละนิยามมีความแตกต่างกันมาก เนื่องจากพิจารณาดูเพียงแค่ “จำนวนรวม” เท่านั้น ไม่ได้แยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ ซึ่งหากมาพิจารณาดูในแต่ละส่วนจะพบว่าจำนวนลิขภาพที่ในหมวดอื่น ๆ ตรงกันทั้งหมด ยกเว้นในส่วนของหมวดปาจิตตีร์ต่างกัน 1-2 ข้อ และของหมวดເສີມວັດເຫັນທີ່ต่างกันมาก ดังจะแสดงดังตารางต่อไปนี้²⁰ (เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ จึงขอแยกหมวดເສີມວັດໄວ້ด้านล่าง)

หมวดลิขภาพในປະກົມໂນກົງ	ເຄຣາຫ	ມາຮ້ອງຈັກ	ມີພິສາສັກ	ຮຽນຕະຫຼາດ	ສຳພັ້ນທຶນກວາດ	ມູນລັບພັ້ນທຶນກວາດ
1. ປາຣັບກີ	4	4	4	4	4	4
2. ສັງຫາທີເສັສ	13	13	13	13	13	13
3. ອົນຍືຕ	2	2	2	2	2	2
4. ນິສັສັກຕີຢີປາຈິຕິຕີ	30	30	30	30	30	30
5. ປາຈິຕິຕີ	92	92	91	90	90	90
6. ປະກົມທີ່ເສັສ	4	4	4	4	4	4
7. ອົບກຣມສມຄະ	7	7	7	7	7	7
ຮວມ	152	152	151	150	150	150
8. ເສີມວັດ	75	66	100	100	107	99
ຮວມທັງໝົດ	227	218	251	250	257	249

²⁰ ຜັງປະບົບເທິບປະກົມໂນກົງອ້າງອີງຈາກ Hirakawa (2000: 17-65); “ຕາງເທິບເດືອນ ປະກົມໂນກົງຂອງນິກາຍຕ່າງ ພ.” ໃນການພະວກຂອງພຣະໄຕຣິປົກບາລືບັບແປລົງປຸນ ເລີ່ມ 5 (Nanden vol.5); Pachow (1955) ແນວ່າ Hirakawa (2000) ຈະทำการວິຊຍ ເປົ້າບົບເທິບດ້ວຍຂໍ້ມູນທີ່มากທີ່ສຸດ ແຕ່ກີມມີຄວາມເຫັນໄມ້ແຕກຕ່າງຈາກນັກວິชาการອື່ນ ພ.

เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากตารางว่า ในลิขภาพที่ 7 หมวดแรก นอกจากหมวดปัจิตตี้แล้ว พระวินัยปีภูกนิกายมีจำนวนลิขภาพที่บานนิกายมีความต่างกันอยู่ 2 ข้อ คือ “ภิกขุเข้าไปสอนภิกขุณ์ไม่เป็นไข้ ณ สำนักของภิกขุนีสังฆ์ต้องอาบติปัจิตตี้” และ “ภิกขุรู้อุญะ น้อมลาภที่เข้าจะถวายสังฆ์ไปเพื่อส่วนบุคคลต้องอาบติปัจิตตี้” โดย Hirakawa (2000: 44-48) นักวิชาการชาวญี่ปุ่น ได้วิเคราะห์ไว้อย่างชัดเจนว่า พระวินัยหมวดปัจิตตี้ที่มี 92 ลิขภาพเป็นรูปแบบดังเดิม

ความพ้องตรงกันของลิขภาพทั้ง 7 หมวดดังกล่าวในพระวินัยของนิกายต่าง ๆ นั้นไม่เพียงแต่สอดคล้องกันเฉพาะจำนวนลิขภาพเท่านั้น แม้เนื้อหา ก็ตรงกันและลำดับข้อก็ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ด้วย โดยเฉพาะหมวดปาราชิกและอนิยตนั้นมีลำดับข้อตรงกันหมวดทุกนิกาย ส่วนหมวดสังฆาทิสต แม้ว่าลำดับข้อของลิขภาพที่ 12 และ 13 ในบานนิกายจะสลับที่กันอยู่บ้าง แต่ลำดับข้อของลิขภาพที่ 1-11 ตรงกันหมวดทุกนิกาย ลำดับหมวดนิสสัคคิปัจิตตี้ ปฏิภูเทสนียะ อธิกรณสมณะ แม้จะมีลิขภาพเรียงลำดับข้อกันอยู่บ้างเล็กน้อย แต่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า น่าจะลีบหอดมากทั้งแหล่งเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ในลิขภาพ 30 ข้อของหมวดนิสสัคคิปัจิตตี้ พระวินัยของนิกายธรรมคุปต์มีลำดับข้อตรงกับพระวินัยธรรมราห 24 ข้อ พระวินัยของนิกายมหาสังฆิกายมีลำดับข้อตรงกับพระวินัยธรรมราห 23 ข้อ ส่วนหมวดปัจิตตี้มีลำดับข้อที่ไม่ตรงกันมากที่สุด แต่ Hirakawa (2000: 37-49) ก็ได้ตรวจสอบอย่างละเอียดและพบว่าลิขภาพในหมวดปัจิตตี้ของพระวินัยธรรมราห กับคัมภีร์ปฏิภูโมกข์ฉบับวิมุตติ (解脱戒經) มีลำดับข้อตรงกัน 63 ข้อ และ Hirakawa ได้สรุปว่าพระวินัยหมวดปัจิตตี้เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนการแบ่งนิกายครั้งแรก (หลังพุทธกาล 100 ปี) ส่วนความแตกต่างของหมวดเหลือไว้ต่อหน้า จะวิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

5.2 เสี่ยงวัตรกับสิกขابทเล็กน้อย

ป้าภูโมกข์หมวดเสี่ยงวัตรของนิกายต่าง ๆ มีจำนวนลิขิขابทแตกต่างกันมาก แต่หากพิจารณาเสี่ยงวัตรของนิกายธรรมคุปต์ที่มีเรื่องมารยาทในการปฏิบัติต่อพระเจดีย์ 26 ข้อแยกต่างหากแล้ว ก็พบว่าเนื้อหาที่เหลือของนิกายต่าง ๆ กลับมีหมวดหมู่คล้ายกันดังที่แสดงไว้ในตารางเปรียบเทียบจำนวนลิขิขابทในหมวดเสี่ยงวัตรของพระวินัยปิฎกนิกายต่าง ๆ (เพื่อความสะดวกในการวินิเคราะห์ จึงเพิ่มข้อมูลของคัมภีร์ป้าภูโมกข์นิกายลัพพัตถิกาฬเข้าไปในตารางด้วย)

หัวข้อมารยาท ในเสี่ยงวัตร	หมาย	หมายภาษา	กฎระเบียบ	หมายภาษา	หมายภาษา	ลักษณะภาษา	หมายภาษา
มารยาทการนั่งที่มี	2	2	2	10	16	16	12
มารยาทการไปในลະແວກບ້ານ	24	21	25	40	41	45	26
มารยาทการขับฉัน	30	24	23	30	27	27	35
มารยาทการแสดงธรรม	16	16	20	16	19	21	22
มารยาทการถ่ายອຸຈະຈາຮ ປ້ສສະ ບ້ວນໜໍາລາຍ							
การไปบนต้นไม้ชามศีรษะคน	3	3	3	3	3	3	3
มารยาทเกี่ยวกับ พระเจดีย์และพระพุทธธูป	-	-	1	1	1	1	1
รวม	75	66	100	100	107	113	99

จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากตารางข้างต้นว่าเสี่ยงวัตรที่เป็นหัวข้อมารยาทเกี่ยวกับพระเจดีย์นั้นมีปรากฏเฉพาะแต่ในพระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์เท่านั้น ไม่ได้พบอยู่ในพระวินัยของนิกายอื่นเลย จึงมีความเป็นไปได้มากว่าเป็นหัวข้อที่ถูกเพิ่มเข้ามาภายหลัง

เมื่อถึงตรงนี้ จึงเกิดประเด็นปัญหาขึ้นว่า “ทั้ง ๆ ที่ลิกลักษบทในปาฐีโมกษ์ 7 หมวดต้นของนิกายต่าง ๆ มีเนื้อหาตรงกันมาก แต่เหตุใดจึงมีเฉพาะหมวดเสียงวัตรเท่านั้นที่มีเนื้อหาแตกต่างกันมากอย่างชัดเจนเช่นนี้” นอกจากนี้แล้ว ในขันธะที่ 18 ของพระวินัยธรรมราหท คือ วัตตักขันธะ ว่าด้วยเรื่องวัตรปฏิบัติของภิกษุ ก็ได้มีการกล่าวถึงข้อควรปฏิบัติของภิกษุในกรณีต่าง ๆ เช่น ข้อควรปฏิบัติของภิกษุผู้จرمามภิกษุผู้อยู่ในอาราส ภิกษุผู้เดินทาง ภิกษุผู้เที่ยวบินทบทาต ข้อควรปฏิบัติในโรงฉัน ในเสนาสนะ ในวัดกุฎี (ห้องส้วม) เป็นต้น ซึ่งถ้าภิกษุไม่ปฏิบัติตามแล้วจะต้องอาบัติทุกกฎเหมือนกับหมวดเสียงวัตร โดยเฉพาะในเรื่องข้อควรปฏิบัติในโรงฉันที่ปรากฏอยู่ในวัตตักขันธะนั้น มีเนื้อหาแบบจะเหมือนกับเนื้อหาลิกลักษบทหัวข้อมารยาทในการขับฉันในเสียงวัตรทุกประการ เพราะเหตุใดลิกลักษบทในหมวดเสียงวัตรถึงเลือกเอาเฉพาะเนื้อหาส่วนนี้บรรจุไว้ในปาฐีโมกษ์ แต่ไม่บรรจุเนื้อหาข้อควรปฏิบัติอื่น ๆ ซึ่งมีอีกมากมายเข้าไปด้วย

Hirakawa (2000: 58-59) ได้ให้ความเห็นว่า เนื่องจากเนื้อหาในหมวดเสียงวัตรของพระวินัยนิกายต่าง ๆ มีหัวข้อหลักคล้ายคลึงกัน จึงเป็นไปได้ว่า เนื้อหาของเสียงวัตรได้มีขึ้นแล้วในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตั้งแต่ก่อนการแบ่งนิกาย และเมื่อพิจารณาดูจากลักษณะของลิกลักษบที่ในเสียงวัตรแล้ว ก็พบว่า ควรจะเป็นเพียงข้อควรปฏิบัติของภิกษุเท่านั้น ไม่ควรจะถูกยกขึ้นเป็นลิกลักษบท ดังจะเห็นได้จากพระบัญญัติแต่ละข้อในหมวดเสียงวัตรจะลงท้ายด้วยคำว่า “ลิกลักษณ์” (แปลว่า “ภิกษุพึงทำความศึกษา” เช่น ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งเท้าสะเอวในลະแวกบ้าน) “ไม่ได้มีการระบุโดยเหมือนในลิกลักษบทหมวดอื่น ๆ เช่น “ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ต้องอาบัติปาจิตตีย์” และในความเป็นจริงแล้ว การกระทำผิดเสียงวัตรจะเรียกว่า ต้องอาบัติทุกกฎ ไม่จำเป็นต้องปลงอาบัติกับภิกษุอื่น เพียงแต่ตั้งเจตนาไว้ในใจว่าภายหน้าจะไม่กระทำอีก ก็ถือว่าพ้นอาบัติแล้ว ดังนั้นการนำเอาข้อควรปฏิบัติที่แม้มีผลกระทบกระทำผิด ก็สามารถพ้นได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับภิกษุอื่น มาบรรจุลงในปาฐีโมกษ์ซึ่งเป็นวินัยสำหรับร้อยรัศคณะสงฆ์ให้เป็นเอกสารพ จึงดูไม่ค่อยสมเหตุสมผล

และ Hirakawa ได้สรุปว่า คาดว่าในขณะที่กิจธุเดินบินทางเข้าไปในลักษณะ
บ้านได้ท่องเทเวนข้อควรปฏิบัติในการเข้าไปในลักษณะบ้านพร้อมกับท่องเทเวน
สิกขบทในปักษ์โนกซ์เป็นด้วย และในยุคที่สังคมมีการแยกนิกรายแล้ว (ตั้งแต่ 100 ปี
หลังพุทธกาล) เมื่อได้มีการปรับแต่งรูปลักษณ์ของพระวินัยปิฎกให้กระชับรัดกุมขึ้น
ข้อควรปฏิบัติในการเข้าไปในลักษณะบ้านเหล่านี้ก็ได้ถูกปรับแต่งให้เป็นรูปลักษณ์ของ
สิกขบทและถูกบรรจุเข้าในปักษ์โนกซ์ด้วย

ผู้เขียนเห็นด้วยกับ Hirakawa ในประเด็นที่ว่า เสียงวัตรเป็นข้อควรปฏิบัติ
ในการเข้าไปในลักษณะบ้านของกิจธุ²¹ แต่อย่างไรก็ตามบทสรุปของ Hirakawa
ดังกล่าวข้างต้น ยังไม่สามารถตอบคำถาม 3 ข้อต่อไปนี้ได้ คือ

- ก. เมื่อพิจารณาจากลักษณะของพระบัญญัติแล้ว เสียงวัตรไม่เหมาะสมสมที่
จะถูกบรรจุเป็นสิกขบทในปักษ์โนกซ์ แล้วเหตุใดพระวินัยของทุกนิกราย
จึงได้บรรจุเสียงวัตรลงในปักษ์โนกซ์
- ข. ยิ่งกว่านั้น ทั้งที่ในขันธะได้กล่าวถึงข้อควรปฏิบัติของกิจธุไว้มากมาย
แต่เหตุใดพระวินัยของทุกนิกรายจึงได้เลือกแต่เฉพาะเนื้อหาประเภท
เดียวกันบรรจุลงในปักษ์โนกซ์
- ค. ทั้งที่จำนวนหัวข้อสิกขบทในปักษ์โนกซ์ 7 หมวดอื่นในแต่ละนิกราย
สอดคล้องตรงกันมาก แต่เหตุใดจึงมีเฉพาะหมวดเสียงวัตรเท่านั้นที่มี
จำนวนหัวข้อสิกขบทของแต่ละนิกรายแตกต่างกันมาก ทั้งที่ประเด็น
เนื้อหาส่วนใหญ่ก็สอดคล้องตรงกัน

²¹ ถ้ามองหมวดหมู่สิกขบทในเสียงวัตรอย่างเช่นโมโยงลัมพันธ์กัน เรายังเห็นภาพเสียงวัตร
ได้ชัดเจน คือ เริ่มจากการยกในการนั่งที่สงบจิตรวิ่งปรับร้อย จากนั้นก็เป็นมารยาทใน
การเข้าไปในลักษณะบ้าน ญาติโยมถวายภัตตาหาร ก็ต้องมีมารยาทในการขอบฉัน ฉันเสร็จ
ก็เทคโนโลยี จึงตามมาด้วยมารยาทในการแสดงธรรม และเมื่อเดินทางกลับก็เป็นมารยาทใน
การอุจจาระ ปัสสาวะ บันหน้าลาย ว่าห้ามปล่อยลงในของเสียว เช่น บนหญ้า และในน้ำ
ซึ่งถูกเป็นมารยาทในการขับถ่ายในวัดแล้ว จะเป็นมารยาทในการใช้ห้องส้วมแทน เป็นอัน
ครบวงจรตั้งแต่นั่งที่สงบจิร์วิ่งปรับร้อยจากก้าวเดินทางเข้าบ้าน ฉัน เทคโน จนกลับวัด

ผู้เขียนคิดว่าคำตอบของพระเต็นปัญหาเหล่านี้อยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงวัตรกับลิกขابทเล็กน้อย

ในพระวินัยเถรวาท ปัญจสติกขันธากะ ว่าด้วยเรื่องการทำสังคายนาครั้งที่ 1 กล่าวว่า หลังจากทำสังคายนาเสร็จ พระอานันท์ได้กล่าวกับภิกษุผู้เ rakha tāpīya ทั้งหลายว่า “ท่านผู้เจริญ ในเวลาปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ว่า อานันท์ เมื่อเราล่วงไปสังฆ์หังอยู่ก็พึงถอนลิกขابทเล็กน้อยได้”²²

ถ้อยพระคำรัสรของพระพุทธเจ้านี้ตรงกับพระคำรัสรที่พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานันท์ในมหาปรินิพพานสูตร²³ และพุทธานุญาตให้สังฆ์เพิกถอนลิกขابทเล็กน้อยได้นี้มีบันทึกไว้ในพระวินัยปิกุลที่นิยามของทุกนิกาย²⁴

บทสนทนากับพระภิกษุที่นี้แสดงถึงความเห็นของพระภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับเรื่องลิกขابทเล็กน้อยนี้ได้ถูกบันทึกไว้ดังนี้

ภิกษุผู้เ rakha tāpīya ทั้งหลายถกเถียงว่า “ท่านอานันท์ ท่านทูลถามพระผู้มีพระภาคหรือว่า ‘พระพุทธเจ้าข้า ลิกขابทข้อไหนที่จัดว่าเป็นลิกขابทเล็กน้อย’”

²² Bhagavā mam bhante parinibbānakāle evam āha : ākaṅkhamāno Ānanda samgho mam' accayena khuddānukhuddakāni sikkhāpadāni samūhaneyyā 'ti. (Vin II: 287³⁰⁻³²)

²³ DN II: 154¹⁵⁻¹⁶ และเนื้อความเดียวกันนี้ยังพบในคัมภีร์ “มิลินปัญหา” 5 แห่ง (Mil: 142¹⁷⁻¹⁸, 24-26, 143¹⁻³, 10-12, 26-28) แต่ในมิลินปัญหาใช้คำว่า samūhanatu แทนคำว่า samūhantu

²⁴ พระวินัยนิกายมหิงสาสก T22: 191b³⁻⁴; พระวินัยนิกายธรรมคุปต์ T22: 967b¹¹⁻¹³; พระวินัยนิกายสพพัตถิกิจาว T23: 449b¹³⁻¹⁴; พระวินัยนิกายมูลสพพัตถิกิจาว T24: 405b³⁻⁵; พระวินัยสายนิกายมหาสังฆิก T22: 492c⁶⁻⁷

ท่านพระอานันท์ตอบว่า “ท่านผู้เจริญ กระผมไม่ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคว่า ‘พระพุทธเจ้าข้า ลิกขนาบทข้อไหน ที่จัดว่าเป็น
ลิกขนาบทเล็กน้อย’”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
ที่เหลือจัดเป็นลิกขนาบทเล็กน้อย”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
สังฆา thi ses 13 ลิกขนาบท ที่เหลือจัดเป็นลิกขนาบทเล็กน้อย”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
สังฆา thi ses 13 ลิกขนาบท อนิยต 2 ลิกขนาบท ที่เหลือจัดเป็นลิกขนาบท
เล็กน้อย”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
สังฆา thi ses 13 ลิกขนาบท อนิยต 2 ลิกขนาบท นิลัคคิยาปajiตตีร්
30 ลิกขนาบท ที่เหลือจัดเป็นลิกขนาบทเล็กน้อย”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
สังฆา thi ses 13 ลิกขนาบท อนิยต 2 ลิกขนาบท นิลัคคิยาปajiตตีร්
30 ลิกขนาบท ปajiตตีร් 92 ลิกขนาบท ที่เหลือจัดเป็นลิกขนาบทเล็กน้อย”

ภิกษุผู้为代表的พากกล่าวอย่างนี้ว่า “ยกเว้นปราชิก 4 ลิกขนาบท
สังฆา thi ses 13 ลิกขนาบท อนิยต 2 ลิกขนาบท นิลัคคิยาปajiตตีร්
30 ลิกขนาบท ปajiตตีร් 92 ลิกขนาบท ปปฏิเทสนียะ 4 ลิกขนาบท ที่เหลือ
จัดเป็นลิกขนาบทเล็กน้อย”²⁵

25

pucchi pana tvam āvuso Ānanda bhagavantam : katamāni pana bhante
khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. na kho 'ham bhante bhagavantam
pucchim : katamāni pana bhante khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti.

(ต่อหน้าถัดไป)

จะเห็นได้ว่าพระธรรมทั้งหลายมีความเห็นเรื่องลิกข忙ทเล็กน้อยไม่ตรงกัน พระมหากัลสปะ ประณานในการสังคายนาจึงเสนอญัตติต่อที่ประชุมสงฆ์ ดังนี้

ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกข忙ทของพวกเรารู้กันในหมู่ คุณหัสดมีอยู่ แม้พวกคุณหัสดมีรู้อยู่ว่า “สิ่งนี้คือร่างแก่พวกพระสมณะเชื้อสาย คากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควร” ถ้าพวกเราจะถอนลิกข忙ทเล็กน้อย ก็จะมีผู้กล่าวว่า “พระสมณะโคงมบัญญัติลิกข忙ทแก่พวกสาวกชั่วกาลแห่งคืนไฟ สาวกพวกนี้ คือชาลิกข忙ಥอยู่ตลอดเวลาที่พระศาสดาของตนยังมีชีวิตอยู่” พ่อพระศาสดา ของพวกเรอปรินิพพานไปแล้ว บัดนี้พวกเรอก็ไม่คือชาลิกข忙ท” ถ้าลงชี้พร้อม เพียงกันแล้วก็ไม่เพียงบัญญัติสิ่งที่ไม่ได้ทรงบัญญัติ ไม่เพียงถอนพระบัญญัติที่ ทรงบัญญัติไว้ เพียงสามารถประพฤติตามลิกข忙ทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ท่านรู้ป ได้เห็นด้วยกับการไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ ไม่ถอนพระบัญญัติที่ทรง

เชิงอรรถ 25 (ต่อ)

ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni thapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa samghādisese ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti : ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni ṭhapetvā terasa samghādisese ṭhapetvā dve aniyate ṭhapetvā avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni ṭh. terasa samghādisese ṭh. dve aniyate ṭh. tiṁsa nissaggiye pācittiye ṭh. avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni ṭh. terasa samghādisese ṭh. dve aniyate ṭh. tiṁsa nissaggiye pācittiye ṭh. dvenavutim pācittiye ṭh. avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. ekacce therā evam āhaṁsu : cattāri pārājikāni ṭh. terasa samghādisese ṭh. dve aniyate ṭh. tiṁsa nissaggiye pācittiye ṭh. dvenavutim pācittiye ṭh. cattāri pāṭidesaniye ṭh. avasesāni khuddānukhuddakāni sikkhāpadānīti. (Vin II: 287³²- 288¹⁵)

บัญญัติไว้ สมາทานประพุติตามสิกขابที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ท่านรูปนั้น พึงนิ่ง ท่านรูปได้มีเห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงหักหัว²⁶

และปฏิชองพระมหากัสสปะได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสงฆ์เป็นเอกฉันท์ สำหรับในเรื่องนี้มีความจริงอยู่ 2 ประการที่ควรพิจารณา คือ

- ก. พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตว่า หากสงฆ์หวังอยู่ก็พึงถอนลิกขابทเลิกน้อยได้
- ข. แม้พระเถระจะมีความเห็นไม่ตรงกันว่าลิกขابทใดเป็นลิกขابทเลิกน้อย แต่พระเถรทุกกลุ่มนี้มีความเห็นตรงกันว่า เลขิยวัตรเป็นลิกขابทเลิกน้อย^{27, 28}

เนื่องจากที่ประชุมสงฆ์ทั้ง 500 รูปเมื่อครั้งสังคายนาครั้งที่ 1 รับรองภูตติที่พระมหากัสสปะเสนอ คณะสงฆ์โดยรวมจึงถือปฏิบัติตามนั้น แต่คณะสงฆ์เองที่ระบุความจริง 2 ประการข้างต้นด้วย ดังนั้นมีเวลาผ่านไป ในบางท้องที่มีเหตุจำเป็น จึงได้มีการปรับลิกขابทหมวดเลขิยวัตรขึ้น ดังจะเห็นได้จากในตารางว่า จำนวนลิกขابทหมวดเลขิยวัตรของพระวินัยปิฎกนิกายสัพพัตถิกาท กับในคัมภีร์ปाणิโมกข์

²⁶ Vin IV: 288¹⁵⁻³⁵

²⁷ ความเห็นของพระเถรทุกกลุ่มตรงกันว่า อธิกรณสมถะก็เป็นลิกขابทเลิกน้อยเหมือนเลขิยวัตร แต่อธิกรณสมถะเป็นวิธีในการระงับอธิกรณในหมู่สงฆ์มากกว่าเป็นลิกขابท โดยตรง ดังนั้nlิกขابทเลิกน้อยที่พระเถรทุกกลุ่มเห็นตรงกันหมดก็คือ เลขิยวัตร

²⁸ ในคัมภีร์มิลินปัณฑักษ์เช่นกัน พระยา มิลินท์ได้ถามพระนาคเสนาว่า อะไรคือลิกขابทเลิกน้อย พระนาคเสนาตอบว่า

“ดูก่อนมหาราชา ทุกกฎคือ ลิกขابทเลิกน้อย ทุพภาสิต คือ ลิกขابทเลิกน้อย อาบัติหั้งสองเหล่านี้ คือ ลิกขابทเลิกน้อย” (Mil: 144⁴⁶)

ลิกขابทในหมวดเลขิยวัตรนั้น หากทำผิดแล้วจะต้องอาบัติทุกกฎหรือทุพภาสิต ดังนั้nเลขิยวัตรจึงถูกกล่าวถึงว่าเป็นลิกขابทเลิกน้อยในคัมภีร์มิลินปัณฑาด้วย

ของนิเกย์เดียวกัน ก็ยังมีจำนวนข้อไม่เท่ากัน และดงว่ามีการปรับเพิ่มความจำเป็นของพื้นที่ ในขณะที่ไม่มีโครงล้าแก้ไขเปลี่ยนแปลงลิกขابทหมวดอื่น ๆ เพราะไม่แน่ใจว่าเป็นลิกขابทเล็กน้อยหรือไม่

กล่าวโดยสรุปคือ ในครั้งพุทธกาล พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาใหม่ที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงถูกจับตาดูจากสังคม และถูกจ้องจับผิดโฉมตีจากนักบัวศาสนาอื่นเป็นอย่างมาก ดังปรากฏมีหลักฐานหลายแห่งในพระไตรปิฎก ดังนั้นเพื่อรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของตนเองสังฆ ให้บรรดาวัตрапปฏิบัติของภิกษุที่มีอยู่จำนวนมาก วัตрапปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปในลະヴァกบ้านสัมผัสกับประชาชนจึงถูกเลือกขึ้นมาบรรจุลงในปาฏิโมกข์ให้สงฆ์สวัดทบทวนทุกที่ก็ได้อนตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ทำให้เลซิยัตราชของพระวินัยนิกายต่าง ๆ มีประเด็นหลักสอดคล้องกันพระมีที่มาจากการแหล่งเดียวกันนั่นเอง แต่หลังพุทธกาลเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ความจำเป็นในการปรับแก้เส้นทางวัตราเกิดขึ้น ประกอบกับคณะสงฆ์ทราบดีว่าเส้นทางเป็นลิกขابทเล็กน้อย และพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์เพิกถอนลิกขابทเล็กน้อยได้ จึงมีการปรับแก้ลิกขابทหมวดเหลyiยัตราชบ้าง เป็นที่มาของความแตกต่างกันของลิกขابทหมวด เหลyiยัตราชในพระวินัยนิกายต่าง ๆ ที่แตกต่างกันนี้

ดังนั้นการที่เสyiยัตราชของนิกายต่าง ๆ มีจำนวนลิกขابทที่ต่างกัน จึงไม่ได้เป็นเหตุผลว่า พระวินัยเกิดขึ้นในยุคหลังพุทธกาล

6. การเกิดขึ้นของปาฏิโมกข์

การเกิดขึ้นของปาฏิโมกข์อาจแบ่งใหญ่ ๆ ได้ 2 ทฤษฎีคือ

- ก. ทฤษฎีว่าคณะสงฆ์หลังพุทธกาลเป็นผู้ทายอยบัญญัติปาฏิโมกข์ขึ้น
- ข. ทฤษฎีว่าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติปาฏิโมกข์ขึ้น

ในหัวข้อนี้จะทำการวิเคราะห์ตรวจสอบทั้ง 2 ทฤษฎีดังกล่าว

6.1 ตรวจสอบทฤษฎีคณะสংหลังพุทธกาลเป็นผู้บัญญัติป้าภิโมก্ষ

นักวิชาการที่เชื่อถือทฤษฎีนี้มีเหตุผลหลัก 4 ประการ คือ

- 6.1.1 ลิกขابทในป้าภิโมก্ষของพระวินัยนิกายต่าง ๆ มีจำนวนไม่เท่ากัน
- 6.1.2 มีคำว่า “ลิกขابทเกิน 150” ในพระไตรปิฎก
- 6.1.3 เนื้อหาในป้าภิโมก্ষไม่เหมาะสมกับความยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า
- 6.1.4 ความคล้ายคลึงกันของพระวินัยนิกายต่าง ๆ ในปัจจุบันเป็นผลของการรับอิทธิพลซึ่งกันและกันของคณะสংหลังพุทธกาล ต่อไปจะได้ตรวจสอบเหตุผลข้างต้นทั้ง 4 ข้อ

6.1.1 สิกขابทในป้าภิโมก្ើของพระวินัยนิกายต่าง ๆ มีจำนวนไม่เท่ากัน

ข้อนี้นับเป็นเหตุผลหลักของผู้ที่ยืนยันว่าป้าภิโมก្ើเกิดขึ้นหลังพุทธกาล เพราะถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติลิกขابทในป้าภิโมก្ើ และในการสังคายนารัชที่ 1 คณะสংশ্কর์มีมติว่าจะไม่เพิกถอนลิกขابทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้แล้ว ป้าภิโมก្ើของทุกนิกายก็ควรจะเหมือนกัน แต่นักวิชาการทั้งตะวันออกและตะวันตกที่มีทัศนะเช่นนี้มาตลอด 100 กว่าปีที่ผ่านมาได้มองข้ามประเด็นสำคัญอย่างไป 2 ประการ คือ

- ก. มองจำนวนลิกขابทในป้าภิโมก្ើแบบรวม ไม่ได้แยกพิจารณาลิกขابทหมวดเลขิยวัตรออกจากลิกขابทหมวดอื่น จึงมองไม่เห็นว่าแท้จริงแล้วจำนวนลิกขابทในพระวินัยของนิกายต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันมากนั้น เป็นเฉพาะหมวดเลขิยวัตรเท่านั้น ในขณะที่หมวดอื่นที่เหลือแทนจะเหมือนกันทั้งหมด
- ข. ไม่ได้เฉลี่ยวใจถึงความล้มเหลวที่ว่าลิกขابทเล็กน้อยกับเลขิยวัตร

ซึ่งเรื่องนี้ได้วิเคราะห์แสดงไว้อย่างชัดเจนแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา

6.1.2 มีคำว่า “สิกขابทเกิน 150” ในพระไตรปิฎกบาลี

ในพระสูตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบາต วัชชีปุตตสูตร กล่าวว่า สมัยหนึ่งมีภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบถูล่าว

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขابทเกิน 150 นี้ ย่อมมาสู่ อุทเทส (คือสวัดในท่านกลางสังฆทุกคนเดือน) ข้าพระพุทธเจ้าไม่มี อาจศึกษา (คือปฏิบัติรากษา) ในสิกขบทมากนี้ได้ พระเจ้าข้า”²⁹

และต้องการจะลาสิกขा จากนั้นพระพุทธเจ้าก็ทรงแนะนำให้ศึกษา ในสิกขा 3 คือ อรหสีลสิกขा อรหิจิตสิกขा อรหิปัญญาสิกขा จะทำให้ลั่ รากะ โถะ โมหะได้

คำว่า “สิกขابทเกิน 150” (*sādhikam̄ diyadḍhasikkhā padasatam̄*) นี้มีปรากฏในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ติกนิบາต “ทุติยเลขสูตร (AN I: 231¹⁸)” “ตติยเลขสูตร (AN I: 232³³)” “จตุตตเลขสูตร (AN I: 234¹¹)” ด้วย และพระสูตรฉบับแปลจีนที่ตรงกับ 4 พระสูตรนี้ก็ปรากฏอยู่ในคัมภีร์สังยุกตाचมของพระไตรปิฎกจีน³⁰ แต่ในพระสูตรแปลจีนเหล่านั้นแทนที่จะเป็นคำว่า “สิกขابทเกิน 150” กลับบันทึกเป็น

²⁹ *Sādhikam̄ idam̄ bhante diyadḍhasikkhāpadasatam̄ anvadḍhamāsam̄ uddesam̄ āgacchati nāham̄ bhante ettha sakkomi sikkhitun ti.* (AN I: 230¹⁷⁻¹⁹)

³⁰ วัชชีปุตตสูตร T2: 212c ตำแหน่งที่ระบุจำนวนสิกขابทอยู่ที่บรรทัดที่ 11 (Hirakawa 2000: 74 เชิงอรรถ 4) บอกว่าอยู่ที่ T2: 210c แต่จริง ๆ นั้นเป็นตำแหน่งของทุติยเลขสูตร ควรแก้ไข)

ทุติยเลขสูตร T2: 210c ตำแหน่งที่ระบุจำนวนสิกขابทอยู่ที่บรรทัดที่ 14-15

จตุตตเลขสูตร T2: 210b ตำแหน่งที่ระบุจำนวนสิกขابทอยู่ที่บรรทัดที่ 14-15

ตติยเลขสูตร อยู่ที่ T2: 210b แต่ในพระสูตรนี้ไม่ได้ระบุจำนวนสิกขابทโดยตรง กล่าวไว้แต่เพียงว่ามีเนื้อความเหมือนกันว่าไว้ชั่งบน (คล้าย ๆ เปฯ ในบาลี)

“ลิกขابทเกิน 250” ซึ่ง Hirakawa (2000: 67) ได้ตรวจสอบและยืนยันว่า จำนวนลิกขابทเกิน 250 นี้มากไป เนื่องจากบัญชีก่อภาระต้องกว่า นอกจากนี้คำว่า “ลิกขابทเกิน 150” นี้ ยังมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์มหาวิภาذا (T27: 238a)³¹ และคัมภีร์โยคاجารภูมิ (T30: 772c)

ลิกขابทในปัจจุบันมีกว่า 200 ข้อ แต่ทำไมในพระสูตรตรงนี้จึงกล่าวว่ามีเพียงเกิน 150 ข้อ ซึ่งมีทางเป็นไปได้ 3 อย่าง คือ

- ก. ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมพระสูตรนี้ พระวินัยเพิ่มมีจำนวนลิกขابทเพียง 150 เศษ
- ข. คำว่า “สาธิก” (เกิน) ในคำว่า “ลิกขابทเกิน 150” นี้รวมเอาลิกขابทหมวดเลขิยวัตรไว้ด้วย³²
- ค. ในคราวสังคายนาครั้งที่ 1 ลิกขابทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเพิ่มมีเพียง 150 เศษ

ผู้เขียนคิดว่า สมมุติฐานข้อ ก. และข้อ ข. มีโอกาสถูกหั่นคู่ แต่ข้อ ค. ผิด และขอนำเสนอหลักฐานอื่น ๆ เพิ่มเติม ดังนี้

- A. ลิกขابthatแต่ละหัวข้อในเลขิยวัตรแสดงด้วยคำว่า “ลิกขการณียา” แปลว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาไว้ ไม่ได้มีการกล่าวว่าถึงการลงโทษใด ๆ เมื่อ昂กับการละเมิดลิกขابทหมวดอื่น ๆ

³¹ ในพระไตรปิฎกจีนฉบับไทยใช้คำว่า “ลิกขابทกว่า 250” เนื่องจากพระไตรปิฎกจีนฉบับไทยจะจัดทำขึ้นโดยนำข้อความตอนนี้มาจากพระไตรปิฎกจีนฉบับภาษาหลี แต่เนื้อหาตอนนี้ในพระไตรปิฎกจีนฉบับราชวงศ์ซึ่ง ฉบับราชวงศ์หยวน และฉบับราชวงศ์หมิงล้วนแต่ใช้คำว่า “ลิกขابทกว่า 150” เป็นไปได้ว่าเนื้อหาในพระไตรปิฎกจีนฉบับภาษาหลี เกิดความคลาดเคลื่อนในระหว่างการจาร戢ิก

³² คำอธิบายนี้เสนอโดย Pachow (1955: 9-10) โดยยกตัวอย่างเรื่องกิริยา罵如牙ที่ถูกอธิบายไว้ในเลขิยวัตร มีตรงกันกับที่มีกล่าวถึงกระจากันอยู่ในพระสูตร ซึ่งหากเลขิยวัตรถูกบัญญัติขึ้นในภายหลัง ก็จะไม่สามารถอธิบายถึงข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้

- B. เมื่อว่าจะละเมิดลิขิตรหัสที่มีเพียงบทลงโทษแบบ
เบา โดยเรียกว่า “ทุกกฎ” หรือ “ทุพภาสิต” แค่ตั้งใจว่า “ต่อจากนี้
ไป จะไม่ทำอีก” ก็ถือว่าพ้นโทษ³³ ไม่มีการลงโทษหรือปรับอาบัติ
 เช่นลิขิตรหัสที่นี่ ๆ ภิกษุวัดซึ่บูตรจึงไม่มีความจำเป็นจะต้องกังวล
 กับลิขิตรหัสที่มีเพียงบทลงโทษที่มีความจำเป็นจะต้องกังวล
- C. ลิขิตรหัสที่ในหมวดอื่น ๆ เช่น ปาราชิก สังฆาทิสเลส นิสสัคคิย-
 ปajiตตี้ย์ ปajiตตี้ย์ มีจำนวนลิขิตรหัสที่ชัดเจน แต่ลิขิตรหัสที่เป็น³⁴
 หมายความในเดือนต่าง ๆ ของภิกษุ ซึ่งเมื่อทำผิดแล้วต้องอาบัติทุก
 กฎหรือทุพภาสิต นอกจากที่ปรากฏในหมวดลิขิตรหัสแล้วยังมี
 ปรากฏในขันธะอีกเป็นจำนวนมากมากมายนับพันข้อ ดังนั้นหากจะ
 กังวลด้วยลิขิตรหัสที่ในลิขิตรหัสแล้ว จำนวนลิขิตรหัสที่ควรกังวลก็
 จะไม่ใช่ 227 ข้อ แต่เป็นพันข้อ

การบันทึกไว้เพียงว่า “ลิขิตรหัสเกิน 150” โดยไม่ได้ระบุเป็น³⁵
 ตัวเลขที่ชัดเจนลงไป อาจเป็นเพราะบทลิขิตรหัสแยกออกจากมาเป็น³⁶
 ลิขิตรหัสที่ล่วงที่ญูกิใส่เข้าไปในล่วนที่เรียกว่า “เกิน” เนื่องจากลิขิตรหัสมี
 ลักษณะการบัญญัติที่แตกต่างไปจากลิขิตรหัสที่นี่ ๆ เพราะจะนั่นการมี
 ข้อความ “ลิขิตรหัสเกิน 150” ปรากฏในพระไตรปิฎกจึงไม่ได้เป็นหลัก
 ฐานว่า ในขณะลังคายนาครรังที่ 1 ลิขิตรหัสเพียงมีจำนวน 150 เศษ แล้ว

³³ เมื่อว่าอธิกรณสมณะจะมีระดับเป็นโทษเบาเท่านเดียวทั่วไปแล้ว แต่เมื่อว่าอธิกรณสมณะเป็นข้อ³⁴ ปฏิบัติที่ใช้ในการตัดสินความเมื่อเกิดการวิวากในหมู่สังฆ จึงมีความสำคัญในการรักษา³⁵ ความสามัคคีในหมู่สังฆ มากกว่าเป็นข้อปฏิบัติที่พระภิกษุแต่ละรูปต้องปฏิบัติเป็นเรื่อง³⁶ เฉพาะตัว ในพระวินัยเดร瓦ท หากตัดลิขิตรหัสออก ก็จะมีลิขิตรหัสเหลืออยู่ 152 ข้อ³⁷ ถ้าหากตัดอธิกรณสมณะออกอีก ก็จะเหลือ 145 ข้อ ซึ่งเป็นไปได้ว่า เพราวด้วยลักษณะ³⁸ พิเศษของอธิกรณสมณะนี้เอง ทำให้ในพระสูตรจึงใช้การกล่าวแบบกว้าง ๆ โดยรวมเอา³⁹ ลิขิตรหัสเข้าไปด้วยและนับจำนวนลิขิตรหัสทั่วไปว่า “ลิขิตรหัสเกิน 150”

คณะสังฆ์ ยุคหลังพุทธกาลเป็นผู้ทายอยบัญญัติสิกขابทเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด

6.1.3 เนื้อหาในปฐโนกซ์ไม่เหมาะสมกับความยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า

ประเด็นนี้ถูกหยิบยกขึ้นมาโดย Watsuji Tetsuro นักวิชาการชาวญี่ปุ่น โดยให้เหตุผลว่า เสชิยวัตรเป็นเพียงส่วนรายละเอียดปลีกย่อย ไม่น่าจะใช้สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นโดยพระองค์เอง เพราะถือเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่มีความจำเป็นถึงขนาดที่จะต้องตั้งเป็นกฎโดยพระพุทธเจ้า นอกจากนี้คณะสังฆ์ในสมัยพุทธกาลน่าจะมีความมั่นคงเข้มแข็ง เพราะมาบวชด้วยศรัทธา มีความตั้งใจดีในการฝึกฝนอบรมตนเองอยู่แล้ว ไม่น่าจะต้องมีการตั้งสิกขابทเล็กน้อยเหล่านี้มาควบคุมดูแล โดยกฎที่ยิบย่อยเหล่านี้น่าจะเป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นเพื่อดูแลคณะสังฆ์ที่มีสภาพอ่อนแอมากกว่า จึงไม่น่าเชื่อว่า คณะสังฆ์ในสมัยพุทธกาล จะมีสภาพความเป็นอยู่โดยมีเสชิยวัตรหรือปาริตติย์เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน³⁴

แต่ในความเป็นจริง ในสมัยพุทธกาล คณะสังฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นที่จับตามองของลังคอมในฐานะที่เป็นศาสนานี้ที่เกิดขึ้นใหม่และมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ดังนั้น เพื่อป้องกันภาพลักษณ์ในทางลบ เมื่อพระภิกษุต้องออกไปปฏิชڑะนอกราช การสำรวมกิริยาภยัจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินถึง ในส่วนของสิกขابทที่บัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันการกระเบก เป็นเรื่องที่จำเป็นทราบได้ที่ยังตัดกิเลสออกไปไม่หมด

³⁴

Watsuji (1970: 56-57)

นอกจากนี้ ในประเด็นที่ว่า พระภิกขุในสมัยพุทธกาลล้วนมาบวชด้วยศรัทธา มีความตั้งใจในการฝึกฝนอบรมตนเองอยู่แล้ว แต่ในความเป็นจริง จิตใจของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ถึงแม้ว่าจะมีความตั้งใจมั่นในตอนแรก ก็ใช่ว่าจะสามารถปะริดปะคล่องตนเองให้บรรพติทนได้อย่างถูกต้องดีงามไปได้จนถึงวาระสุดท้าย ด้วย เพราะไม่รู้ว่าจะกระทำการใดหรือพ่ายแพ้แก่ใครเมื่อใด ซึ่งมีตัวอย่างของพระภิกขุผู้ละเอียดลึกเข้าที่ pragmatically ในพระไตรปิฎกมีใช้น้อย ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่เกิดกรณีพระภิกขุบรรพติทนไม่เหมาะสม พระพุทธองค์ก็มิได้มองข้ามความผิดพลาดนั้น จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ แล้วกำหนดลึกษาบทและขอควรระวัง แนะนำเหล่าพระภิกขุสาวกด้วยความเมตตา สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพในการปกครองสงฆ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งสิ้น

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าประเด็นที่ Watsuji ยกขึ้นมานี้ เป็นการตัดสินจากมุ่งมองที่เป็นอุดมคติมาก โดยไม่ได้พิจารณาไปตามความเป็นจริงของโลก

6.1.4 ความสอดคล้องตรงกันของปฏิโมก্ষของนิกายต่าง ๆ เกิดจากอิทธิพลซึ่งกันและกัน

กลุ่มนักวิชาการที่ยืนยันว่าคณะสังฆหลังพุทธกาลเป็นผู้ทายอยับัญญติปฏิโมกข์ขึ้น ประสบปัญหาใหญ่ประการหนึ่งที่ตอบยากคือ ถ้าหากคณะสังฆกลุ่มนิกายต่าง ๆ หลังพุทธกาล เป็นผู้ทายอยับัญญติลึกเข้าแล้ว ทำไมลึกษาที่ในปฏิโมกข์ของนิกายต่าง ๆ จึงมีความสอดคล้องตรงกันมาก นักวิชาการเหล่านั้นจึงแก้โดยให้เหตุผลว่า เกิดจากการรับอิทธิพลซึ่งกันและกันของคณะสังฆในนิกายต่าง ๆ

Hirakawa ได้ซึ่งให้เห็นถึงจุดอ่อนของเรื่องนี้ไว้ว่าถ้าหากพระวินัยปิฎกทั้งหมด เป็นสิ่งที่ค่อยๆ เกิดขึ้นจากอิทธิพลระหว่างกันของคนและสังฆที่บัญญัติลิกขิบทขึ้นในภายหลัง ย่อมเป็นไปไม่ได้ที่จะมีเพียงบทเสียiyวัตรที่ไม่สอดคล้องกันในทุกนิกาย ถ้าหากมีการรับอิทธิพลซึ่งกันและกันของแต่ละนิกายจริง เลขิยวัตรของนิกายต่าง ๆ ก็ควรจะสอดคล้องกันเหมือนกับลิกขิบที่ในหมวดอื่น ๆ เช่น ปาจิตติย์ ด้วยหรือในทางกลับกัน หากไม่มีความสอดคล้องกันแล้ว หมวดปาจิตติย์ซึ่งมีจำนวนลิกขิบทมากกว่าหมวดเสียiyวัตรอีก ก็ควรจะมีจำนวนลิกขิบที่ไม่สอดคล้องกันในระดับเดียวกันหรือมากกว่าหมวดเสียiyวัตร³⁵

ประเด็นที่ Hirakawa ยกขึ้นมาใหม่คือเหตุผลน่าเชื่อถือ³⁶ เพราะเนื้อหาลิกขิบที่ในปัจจุบันมีอยู่ในหมวดอื่น ๆ มีความสอดคล้องตรงกันเป็นอย่างมากเกินกว่าที่จะกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการอิทธิพลระหว่างกันของคนและสังฆที่บัญญัติลิกขิบทขึ้นในภายหลัง

แม้หมวดเสียiyวัตรจะเป็นลิกขิบทามาแต่ตั้งเดิมเช่นเดียวันกับลิกขิบที่ในปัจจุบัน แต่ก็เป็นลิกขิบทเล็กน้อยที่สงฆ์สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความจำเป็นตามพุทธานุญาตที่ทรงให้ไว้ หากทำความ

³⁵ Hirakawa (2000: 65-66)

もし部派が分裂した後で諸部派の間の相互影響のもとに戒経全体が漸次に成立したものであれば、衆学法のみがこのような不一致を示すはずはない。……部派分裂以後に、諸部派間に相互影響があったとすれば、衆学法も他の波逸提法等と同様に条文の一一致があつてよいはずであるし、逆に一致が得られないとすれば、衆学法と同じぐらいの数を持つ波逸提法は、もっと不一致を示すべきであろう。

³⁶ แต่ทว่า Hirakawa ได้สรุปในท้ายสุดว่า ภายหลังมีการแบ่งนิกายแล้ว แต่ละนิกายต่างก็ปรับเปลี่ยนเนื้อหาต้นเค้าด้วยความของหมวดเสียiyวัตรให้เป็นลิกขิบที่เป็นข้อ ๆ ส่วนลิกขิบที่ในหมวดอื่นได้เกิดขึ้นเรียบร้อยมาตั้งแต่ก่อนการแบ่งนิกาย

เข้าใจเรื่องเสี่ยงวัตรเช่นนี้แล้วจะทำให้สามารถตอบประเด็นปัญหาเรื่องความสอดคล้องกันของหัวข้ออย่างหมวดเสี่ยงวัตรในพระวินัยของนิกายต่าง ๆ ได้ และในขณะเดียวกันก็สามารถตอบคำถามเรื่องความแตกต่างกันของจำนวนหัวข้อสิ่งที่ในหมวดเสี่ยงวัตรในแต่ละนิกายได้ด้วย ซึ่งเรื่องนี้ก็ได้เวคราะที่ไปแล้วในหัวข้อที่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำอีกในที่นี้

เมื่อได้ทำการตรวจสอบหลักฐานและเหตุผลของทฤษฎีคณะสงฆ์หลังพุทธกาลเป็นผู้ทายอยันบัญญัติสิ่งที่ขึ้น พบว่า เหตุผลทั้ง 4 ประการดังกล่าวมีจุดอ่อนและข้อขัดแย้งในตัวเองจำนวนมาก ไม่น่าเชื่อถือ

6.2 ตรวจสอบทฤษฎีพระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติปฏิมาภิโมกข์ เหตุผลสนับสนุนทฤษฎีมี 4 ประการ ดังนี้

6.2.1 ความสอดคล้องตรงกันของเนื้อหาสิ่งที่ในปฏิมาภิโมกข์ของนิกายต่าง ๆ มีมากเกินกว่าที่จะเป็นเพระการรับอิทธิพลระหว่างกันของคณะสงฆ์ที่บัญญัติสิ่งที่ขึ้นในภายหลัง

แต่หลักฐานปัจจุบันนี้ให้เห็นว่า สิ่งที่ของทุกนิกาย ก็ไดมาจากแหล่งเดียวกัน กล่าวคือ พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติ

ในครั้งพุทธกาลคณะสงฆ์มีจำนวนมากและขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเพียงในปีแรก คณะสงฆ์ได้เติบโตขึ้นจนมีจำนวนมากกว่า 1,250 รูป³⁷ และหลังจากนั้นคณะสงฆ์ยังคงเติบใหญ่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

³⁷ ปัญจัคคีย์ทั้งห้า ยสกุมาرغับสาย 55 คน ภัททัคคีย์ 30 คน ชวีล 3 พี่น้องกับบริวารอีก 1,000 คน พระสาวีบุตรและพระโมคคัลลานะ กับบริวารของสัญชาติพราชากรอีก 250 คน เป็นต้น

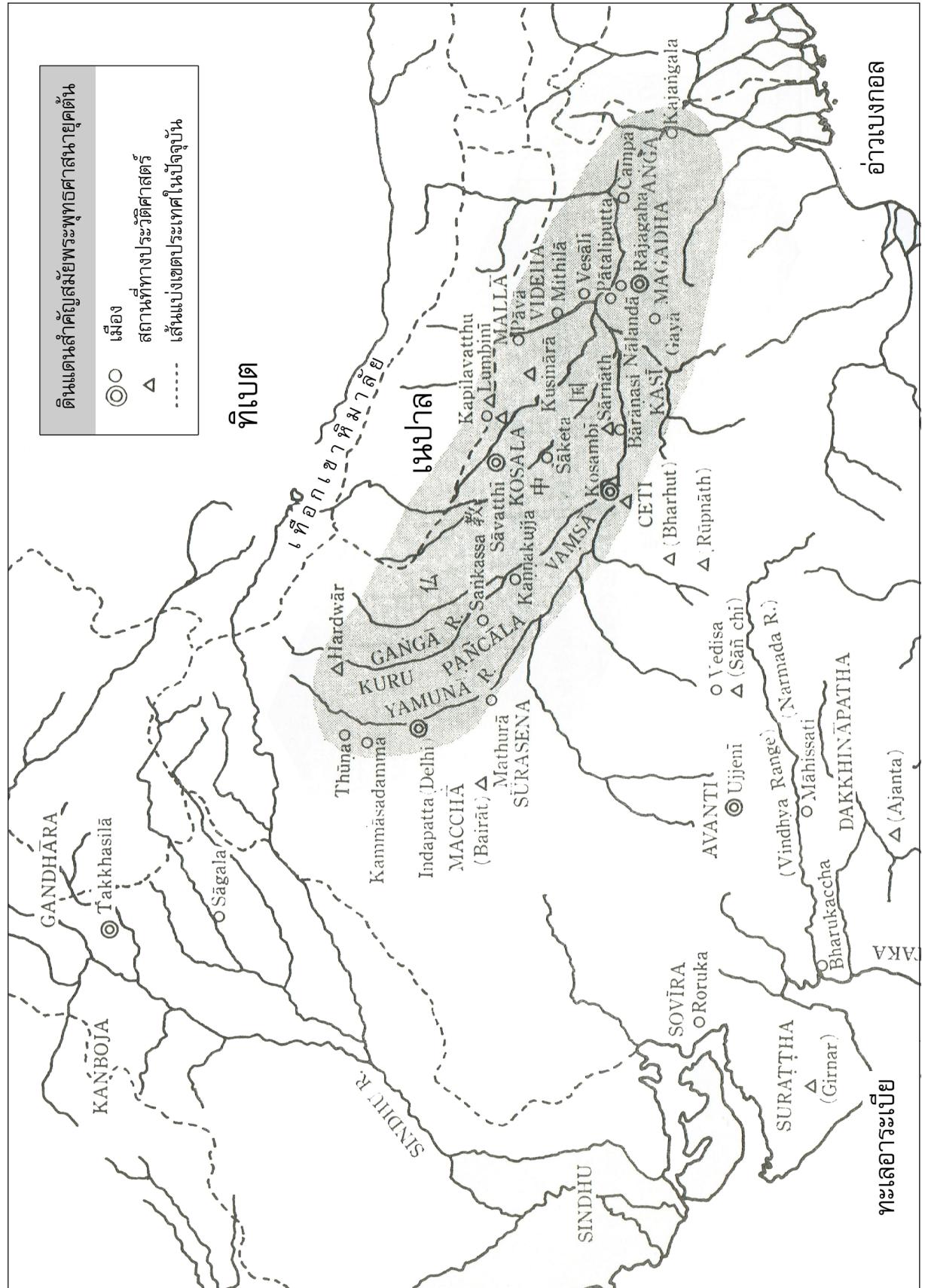
ตลอดจนพื้นที่ที่คณะสงข์ແຜ່ໄປສິງກົມບຣີເວນກວ້າງຂວາງ โดย Mayeda (1964)³⁸ ໄດ້ทำการรวบรวมสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับและทรงแสดงธรรมที่มีบันทึกอยู่ในพระไตรปิฎก ແລ້ວระบุตำแหน่งลงในแผนที่อินเดีย พบร่วมกันในเดือนที่พระพุทธองค์เสด็จໄປສິງຫະຈາກເປັນມ້າຄຸມິມປະເທດໃນทางพระพุทธศาสนา³⁹ ມີขັດກວ້າງໃໝ່ກ່າວປະເທດໄທເລື່ອຖືກ ດັ່ງປາກູ້ໃນແຜນທີ່ດ້ານລ່າງ

³⁸ Mayeda (1964) ບຽບທີ່ 1 ບທີ່ 2 ທັງອັນດັບທີ່ 2

ตีนแม่น้ำสำหรับเส้นทางพระพุทธศาสนาครั้งที่หนึ่ง

- ◎○ เมือง
- △ สถานที่ทางประวัติศาสตร์
- เส้นทางเดิมของทางประเพณีในปัจจุบัน

ทิเบต

ภัยหลังพุทธปรินิพพาน พระพุทธศาสนาได้แฝงขยายออกไปกว้างขวางขึ้นอีก โดยมีอุปารามสังคายนาครั้งที่ 2 คณะสงฆ์มีรากฐานมั่นคงแฝงขยายไปถึงอินเดียตอนใต้ และอินเดียตะวันตก แม้คณะสงฆ์ได้แฝงขยายไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็ไม่มีระบบบรรณาธิการ กลุ่มสงฆ์ต่างอยู่เป็นอิสระต่อกัน และภิกษุแต่ละกลุ่มดำรงอยู่อย่างเสมอภาคกัน โดยให้ความสำคัญและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยคำสอนของพระพุทธเจ้าภัยใต้สภาราภรณ์ เช่นนี้ หากปฏิโมกข์เป็นลิ่งที่ทิ้ยอยบัญญัติขึ้นภายในหลังพุทธกาล มีความเป็นไปได้น้อยมากที่สิกขานบทแต่ละข้อของแต่ละนิกายจะมีความสอดคล้องตรงกันถึงเพียงนี้

6.2.2 สิกขานบทในปฏิโมกข์แตกต่างจากเนื้อหาในพระสูตร เพราะเมื่อบัญญัติขึ้นแล้ว มีผลบังคับต่อคณะสงฆ์ทั้งหมด

ภิกษุทุกรูปต้องปฏิบัติตาม หากละเอียดก็มีอาบัติ ดังนั้นเป็นไปไม่ได้ที่หากคณะสงฆ์สมัยหลังพุทธกาลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะบัญญัติพระวินัยขึ้น แล้วคณะสงฆ์กลุ่มอื่นจะยอมรับถือปฏิบัติตาม

6.2.3 สงฆ์จะต้องประชุมกันสวัสดิบทวนปฏิโมกข์ทุก ก็ได้อ่อนในอุโบสถ^{39, 40}

พระชนนเนื้อหาจึงได้รับการรักษามาอย่างดี คณะสงฆ์ทุกกลุ่มรู้ดีว่า สิกขานบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เมื่อจำนวนเท่าใด อะไรมีบ้าง

³⁹ ดังที่ปรากฏในพระวินัยฝ่ายเถรวาท หมวดปาจิตตียสิกขานบทที่ 72 ดังนี้

Yo pana bhikkhu pātimokkhe uddissamāne evam vadeyya :
kim pan' imehi khuddānukhuddakehi sikkhāpadehi uditiṭhehi,
yāvad eva kukkuccāya vihesāya vilekhāya samvattantīti,
sikkhāpadavivāṇake pācittiyan ti. (Vin IV: 143¹⁶⁻¹⁹)

ภิกษุได้มีผู้แสดงปฏิโมกข์อยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า “ประโยชน์อะไรด้วยสิกขานบทเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ที่ยกขึ้นแสดงแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความจำคัญเพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งยาก” ต้องอาบัติปาจิตตีย เพราะดูหมิ่นสิกขานบท (ต่อหน้าถัดไป)

ນອກຈາກນີ້ ໂມວດປາລິຕິຕີ່ລຶກຂາບທີ່ 73 ຍັງກລ່າວໄວ້ດັ່ງນີ້

Yo pana bhikkhu anvaddhamāsam pātimokkhe uddissamāne evam vadeyya : idān’ eva kho aham jānāmi ayam pi kira dhammo suttāgato suttapariyāpanno anvaddhamāsam uddesam āgacchatīti, tañ ce bhikkhum aññe bhikkhū jāneyyum nisinnapubbañ iminā bhikkhunā dvittikkhattum pātimokkhe uddissamāne ko pana vādo bhiyyo, na ca tassa bhikkhuno aññāñakena mutti atthi yañ ca tattha āpattim āpanno tañ ca yathādhammo kāretabbo, uttari c’ assa moho āropetabbo : tassa te āvuso alābhā tassa te dulladdham yam tvam pātimokkhe uddissamāne na sādhukam aṭhikatvā manasikarosīti. idam tasmiñ mohanake pācittiyan ti. (Vin IV: 144²³⁻³⁴)

ກົງກົມື່ໄດ້ ເນື່ອກົງກົມື່ແສດງປະກົງໂມກ່ຂໍອຍໆທຸກກົ່ງເດືອນ ກລ່າວອຍ່າງໜີ່ວ່າ “ພມເປີ່ງທຽບບັດນີ້ເອງວ່າ “ຮຽມແມ່ນີ້ມາໃນພຣະສູຕຣ ເນື່ອແລ້ວໃນພຣະສູຕຣ ມີກາຣແສດງທຸກກົ່ງເດືອນ” ທາກກົງກົມື່ເຫັນຈຳກົງກົມື່ນີ້ໄດ້ວ່າ “ເນື່ອກົງກົມື່ແສດງປະກົງໂມກ່ຂໍອຍໆກົງກົມື່ເຄີຍນັ່ງອູ່ 2-3 ຄຣາວມາແລ້ວ ໄນຈຳຕັ້ງກລ່າວລົ້ມາກຄັ້ງຢື່ງກວ່າ” ອັນຄວາມພັ້ນຈາກອາບັດຕໍ່ວ່າຍອາກາຮທີ່ໄມ້ຮູ້ ທ່ານມີແກ່ກົງກົມື່ນີ້ໄມ່ ພຶກປັບອາບັດກົງກົມື່ນັ້ນຕາມຮຽມ ເພຣະປຣະພຸຕີໄມ່ເໝາະສມ້ນັ້ນ ແລະພຶກໂມທາໂຮປນກຣມໜີ້ມາປັບເພີ່ມໃຫ້ຍື້ນີ້ໄປອົກວ່າ “ທ່ານ ໄນໃຊ້ລາກຂອງທ່ານ ທ່ານໄດ້ມີເດືອນທີ່ເນື່ອກົງກົມື່ແສດງປະກົງໂມກ່ຂໍອຍໆທ່ານໄມ້ໄສ່ຈີ່ພັງໃຫ້ສໍາເຮົາປະໂຍ່ນດ້ວຍດີ” ຕ້ອງອາບັດປາລິຕິຕີ່ ເພຣະແສ້ວ່າທ່ານມີຜູ້ອື່ນໃຫ້ຫລົງນັ້ນ

ລຶກຂາບທັງ 2 ນີ້ປະກົງໃນພຣະວິນຍິປຸກຂອງທຸກນິກາຍ

40 ໃນປຣະເທດໄທ ປ້າຈຸບັນກົບຍັງຄອງມີກາຣສາດປະກົງໂມກ່ໃນທຸກກົ່ງເດືອນໃນແຕ່ລະວັດ ໃນກຣນີທີ່ທ່ອງເຮົວຈະໃໝ່ເລາປະມານ 30-40 ນາທි ໂດຍໃນພຶກຂົງກົມື່ນີ້ຕ້ອງມີກົງກົມື່ຂ້າວ່າມອຍ່າງໜີ່ຍ້ອຍ 4 ສູປ ໂດຍກົງກົມື່ 1 ສູປຈະທໍາກາຣທ່ອງປະກົງໂມກ່ ກົງກົມື່ທີ່ເໜື້ອຮັບຟັງ ໃນກຣນີທີ່ຈຳນວນກົງກົມື່ມີໄມ່ພອ ທ່ອງ ວັດທີ່ໄມ່ມີພຣະກົງກົມື່ຜູ້ທຽບປະກົງໂມກ່ (ເຮົາກວ່າ pātimokkhadhar) ຈະປ່ຽນມາທີ່ພຶກຂົງກົມື່ກັບວັດທີ່ພຣ້ວມ ໃນຂະແໜທີ່ຜູ້ທ່ອງປະກົງໂມກ່ກ່າວ່າທ່ອງປະກົງໂມກ່ ກົງກົມື່ຮັບອົນກົ່ງອ່ານຕາມໜັງສືອປະກົງໂມກ່ ຄ້າກາມມີກາຣທ່ອງຜິດ ກົ່ງຈະທັກທ່ວງໃຫ້ທ່ອງແກ້ໄໝ່ ແລະແມ່ຈະເປັນກົງກົມື່ຜູ້ທຽບຈຳປະກົງໂມກ່ໃດໆຂໍານາຍຸ ກົ່ງມີກາຣທ່ອງຜິດ ຖຸກທັກທ່ວງ ຈນຕ້ອງທ່ອງໃໝ່ທ່າຍຄັ້ງດັ່ງນັ້ນແນ່ເຮົາຈະຄິດວ່າໃນຍຸດທີ່ຍັງໄມ່ມີເງິນເຖິ່ງນີ້ ຜູ້ຄົນມີຄວາມທຽງຈຳດີກວ່າຍຸດປ້າຈຸບັນ ແຕ່ກາຣທີ່ລຳດັບທ່ວ່າຂໍອຂອງປະກົງໂມກ່ຂອງແຕ່ລະນິກາຍຕ່າງກັນອູ່ນັ້ນ ກົ່ງເປັນພຣະຂ້ອຈຳກັດ (ຕ່ອທ້ານ້ຳດີໄປ)

หากคณะสังฆกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งบัญญัติลิกข忙ทขึ้นโดยผลการ สังฆกลุ่ม อื่นก็จะรู้ทันทีและเป็นไปไม่ได้ที่สังฆกลุ่มอื่นที่เหลือทั้งหมดจะยอมรับถือปฏิบัติตาม

6.2.4 พระวินัยของทุกนิกายล้วนระบุว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติ สิกข忙ทในพระปाणิโมกข์⁴¹

ดังนั้น เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ทั้งหมด ทั้งจากข้อมูลและเอกสารที่มีในปัจจุบัน ตลอดจนลักษณะพิเศษของปाणิโมกข์และสภาพทางลัทธตามเหตุผลทั้ง 4 ประการข้างต้นแล้ว จึงสรุปได้อย่างชัดเจนว่า สิกข忙ทในพระปाणิโมกข์บัญญัติขึ้นในครั้งพุทธกาลโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเรียบเรียงอยู่ในรูปแบบที่ใกล้เคียงปัจจุบันอย่างยิ่ง มาตั้งแต่คราวลัทธนาครั้งที่ 1 แล้ว

เชิงอรรถ 40 (ต่อ)

ของความทรงจำและความคลาดเคลื่อนในการสืบทอด ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความจริงว่า พระธรรมวินัยสืบทอดด้วยการท่องจำมาถึง 400 กว่าปีก่อนจะมีการอาจารย์รีบเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วยังสามารถรักษาเนื้อหาหลักเกือบทั้งหมดไว้ได้ตรงกัน ก็ถือเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ในความเพียรและความทรงจำของพระเถระผู้รักษาสืบทอดพระธรรมวินัยแล้ว

⁴¹ พระวินัยเดราท ดูที่ Vin II: 284-293; พระวินัยปิฎกของนิกายมหิงสาสกง (『五分律』第 30 卷) ดูที่ 五百集法 T22: 190ff.; พระวินัยปิฎกของนิกายธรรมคุปต์ (『四分律』第 54 卷) ดูที่ 集法比丘五百人, T22: 966ff.; พระวินัยปิฎกของนิกายสัพพัตถิกา (『十誦律』第 60 卷) ดูที่ 五百比丘結集三藏品, T23: 445ff.; พระวินัยของนิกายมหาลัษณะ (『摩訶僧祇律』第 33 卷) ดูที่ 集比尼藏, T22: 491c-493a (อ้างอิงจาก Sato (1963: 53-54, 68 เชิงอรรถ 5)

7. บทส่งท้าย

อินเดียในอดีตเป็นสังคมที่ไม่นิยมการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หลังพุทธกาลในช่วงแรกกว่า 400 ปี พระไตรปิฎกทั้งหมดที่เราใช้กันอยู่ปัจจุบันก็ได้รับการสืบทอดมาโดยการท่องจำ (มุขปาฐะ) หากไม่เน้นรวมอักษรลินธุ (Indus script)⁴² แล้ว บันทึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรของอินเดียที่เก่าแก่ที่สุด คือ จารึกพระเจ้าโศก (ครองราชย์ 267-230 ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ 200 ปีเศษหลังพุทธกาล) ส่วนคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีการจารึกเป็นตัวอักษร มีเนื้อหาด่อันข้างสมบูรณ์ และเก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบในปัจจุบัน คือ คัมภีร์ธรรมบทภาษาบาลี⁴³ ซึ่งมีอายุประมาณ 400 ปีหลังพุทธกาล การหาหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรที่แสดงถึงสังคมอินเดียก่อนสมัยพระเจ้าโศกจึงยากมาก

ดังนั้น หากสามารถสรุปได้ว่าป้าวีโมกข์ที่มีเนื้อหาใกล้เคียงอย่างยิ่งกับป้าวีโมกข์ที่เรามีอยู่ในปัจจุบันได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่เมื่อคราวลังคายนาครังที่ 1 ก็จะนำมาซึ่งประโยชน์อย่างใหญ่หลวงในการศึกษาให้ทราบถึงสภาพสังคมอินเดียครั้งพุทธกาล เพราะเนื้อหาในป้าวีโมกข์แสดงให้เราเห็นถึงสภาพสังคมอินเดียในครั้งนั้นอย่างชัดเจน และป้าวีโมกข์ก็มีเนื้อหามาก หากใช้เนื้อหาป้าวีโมกข์เป็นฐานในการทำความเข้าใจปัญหาที่ค้างคาใจนักวิชาการเกี่ยวกับสภาพสังคมอินเดียในครั้งพุทธกาลแล้ว เชื่อว่าปัญหาต่าง ๆ จะได้รับการคลี่คลายไปอย่างมาก

⁴² เป็นอักษรคล้ายรูปภาพเก่าแก่มากราว 2,000-2,600 ปี ก่อนคริสตกาล พบริมหาดล่างอารยธรรมลุ่มน้ำลินธุ แต่ยังไม่มีความสามารถอ่านหัวสือก และไม่แน่ใจว่าเป็นรูปภาพหรือเป็นอักษร เราจึงยังไม่สามารถเรียนรู้เรื่องราวของสังคมอินเดียในอดีตจาก Indus script

⁴³ ดูเพิ่มเติมที่ Hara (1995: 71-76)